

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Aleksandra Kudriavtseva

Vojenské konflikty a jejich environmentální vliv

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Filip Timingeriu, Ph.D.

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Filipovi Timingeriu, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval. Jeho podpora byla pro mě nesmírně cenná a významně přispěla k úspěšnému dokončení této práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a přáteli za jejich psychickou podporu a povzbuzování během celého procesu psaní.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na environmentální důsledky válečných konfliktů, které jsou často opomíjeny ve prospěch humanitárních a geopolitických aspektů. V práci jsou analyzovány dvě hlavní filozofické perspektivy – antropocentrismus a biocentrismus – které poskytují různé pohledy na hodnotu a ochranu přírodního světa. Práce se rovněž zabývá konceptem ekocidy a navrhuje změny v politice a praxi, které by mohly minimalizovat negativní environmentální dopady válek. Práce poskytuje teoretický rámec pro lepší pochopení různých přístupů k ochraně životního prostředí a podtrhuje důležitost etického a udržitelného jednání vůči přírodě během válečných konfliktů. Cílem této práce je přispět k hlubšímu porozumění environmentálních dopadů válečných konfliktů a nabídnout potenciální řešení pro udržitelný mír a ochranu přírodního dědictví.

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the environmental consequences of military conflicts, which are often overlooked in favor of humanitarian and geopolitical aspects. The thesis analyzes two main philosophical perspectives – anthropocentrism and biocentrism – which provide different views on the value and protection of the natural world. The thesis also addresses the concept of ecocide and proposes changes in policies and practices that could minimize the negative environmental impacts of wars. It provides a theoretical framework for better understanding different approaches to environmental protection and emphasizes the importance of ethical and sustainable behavior towards nature during armed conflicts. The aim of this thesis is to contribute to a deeper understanding of the environmental impacts of military conflicts and to offer potential solutions for sustainable peace and the protection of natural heritage.

Klíčová slova

Životní prostředí, vojenské konflikty, antropocentrismus, biocentrismus, ekocida

Keywords

Environment, military conflicts, anthropocentrism, biocentrism, ecocide

Obsah

Úvod.....	6
1. Antropocentrismus	8
1.1. Historický rámec antropocentrismu	10
1.2. Druhy antropocentrismu.....	11
1.3. Udržitelný rozvoj	12
1.4. Kritika antropocentrismu	13
1.5. Válečné konflikty z pohledu antropocentrismu	15
2. Dopady válek na životní prostředí.....	18
2.1. Ekocida.....	21
3. Biocentrismus	25
3.1. Historický rámec biocentrismu	26
3.2. Kritika biocentrismu.....	31
3.3. Válečné konflikty z pohledu biocentrismu	36
4. Závěr.....	40
4.1. Analýza rozdílů mezi antropocentrismem a biocentrismem obecně.....	40
4.2. Analýza rozdílů mezi antropocentrismem a biocentrismem v hodnocení environmentálních důsledků válečných konfliktů	41
4.3. Podobnosti mezi antropocentrismem a biocentrismem.....	42
4.4. Analýza kritiky antropocentrismu a biocentrismu	43
4.5. Možná spolupráce antropocentrismu a biocentrismu.....	44
4.6. Úvaha o změnách v chápání antropocentrismu a biocentrismu	45
4.7. Možné strategie k minimalizaci vlivu válečných konfliktů na životní prostředí ..	46
4.8. Analýza použité literatury	47
4.9. Shrnutí přínosu přístupu.....	48
Seznam použité literatury	50

Úvod

V dnešním globalizovaném světě se stále častěji setkáváme s válečnými konflikty, které mají hluboký dopad nejen na společnosti, ale i na životní prostředí, ve kterém tyto společnosti existují. Ačkoliv hlavní pozornost bývá často věnována bezprostředním humanitárním krizím a geopolitickým důsledkům těchto konfliktů, neméně důležité jsou také jejich environmentální aspekty. S vývojem zbraní a technologií se environmentální vliv válečných konfliktů stává stále ničivějším. Používání chemických zbraní, jaderných bomb a dalších destruktivních technologií má dlouhodobé a ničivé dopady na životní prostředí, které mohou trvat desítky let nebo i staletí.

Problematika vlivu válečných konfliktů na životní prostředí je složitá a multidimenzionální. Je proto nezbytné ji zkoumat z různých perspektiv, které umožňují hlubší pochopení souvislostí a nabízejí potenciální řešení. Ve své bakalářské práci se zaměřuji na podrobnou analýzu těchto dopadů a zkoumám, jak různé filozofické přístupy ovlivňují naše chápání a reakce na tyto problémy. Práci proto zužuji na analýzu antropocentrismu a biocentrismu ve světle současných ekologických výzev, jelikož tyto přístupy poskytují odlišné pohledy na hodnotu a ochranu přírodního světa. Tímto způsobem usiluji o lepší porozumění tomu, jak mohou filozofické přístupy antropocentrismu a biocentrismu ovlivnit ochranu životního prostředí během válečných konfliktů a jak můžeme efektivněji chránit životní prostředí během těchto konfliktů.

V této práci budou pojmy „*ekologický*“ a „*environmentální*“ používány jako synonyma. Slovo „*ekologický*“ pochází z řeckého „*oikos*“ (dům) a „*logos*“ (nauka) a odkazuje na vědecké studium ekosystémů a vztahů mezi organismy a jejich prostředím. Slovo „*environmentální*“, odvozené z anglického „*environment*“ (prostředí), zahrnuje širší kontext, který se týká všeho souvisejícího s prostředím, v němž lidé žijí, včetně sociálních, ekonomických a politických aspektů. Pro účely této práce budou oba termíny označovat dopady lidských činností na přírodu a interakce mezi přírodními systémy a lidskou společností.

Ve své práci také zkoumám fenomén známý jako ekocida, který představuje systematické a rozsáhlé ničení životního prostředí, často s katastrofálními důsledky pro ekosystémy i lidské zdraví. Jsou analyzovány příklady ekocidy, jako je použití defoliantů během války ve Vietnamu, a diskutovány dlouhodobé dopady těchto činů.

Závěrečná část práce navrhuje upravené pojetí antropocentrismu a biocentrismu a nabízí konkrétní návrhy na změny v politice a praxi, které by mohly přispět k ochraně

životního prostředí během a po válečných konfliktech. Je nezbytné, abychom si uvědomili, že válečné konflikty nejsou izolovanými událostmi, ale mají hluboké a často globální environmentální důsledky. Studium těchto dopadů z různých filozofických perspektiv umožňuje lépe pochopit komplexnost vztahu mezi člověkem a přírodou. Tyto znalosti jsou důležité pro nalezení způsobů, jak zmírnit negativní dopady a podpořit udržitelný mír a rozvoj, který respektuje a chrání naše přírodní dědictví pro budoucí generace.

1. Antropocentrismus

Přestože je základní myšlenka antropocentrismu obecně přijímána, existuje několik různých definic a interpretací tohoto konceptu. Podle Velké ruské encyklopedie je antropocentrismus filozofickou orientací, v níž je člověk považován za střed vesmíru, za počátek existence a poznání, za autonomního tvůrce, nad nímž není nic vyššího.¹ Cambridgeský slovník to popisuje jako víru v člověka a jeho existenci jako nejdůležitější a ústřední skutečnost ve vesmíru.² Oxfordský slovník vidí antropocentrismus jako víru, že lidé jsou důležitější než cokoli jiného.³ Podle Velké sovětské encyklopedie je antropocentrismus filozofickým světovým názorem, podle něhož je člověk středem vesmíru a cílem veškerého dění ve světě.⁴ Všechny tyto definice, i když mají odlišné formulace, spojuje soustředění na vnímání člověka jako ústřední a nejdůležitější bytosti ve vesmíru.⁵

Antropocentrismus je jedním z klíčových konceptů ekologické etiky, který považuje člověka za střed veškerého hodnocení. Antropocentrismus vidí přírodu primárně jako zdroj pro čerpání zdrojů nebo jako prostředek pro uspokojování lidských potřeb. Hodnota přírody je tedy odvozena primárně z její užitečnosti pro člověka. Nicméně, antropocentrismus nezahrnuje pouze destruktivní přístupy k přírodě, vyzdvihuje také potřebu ochrany přírodních zdrojů a snižování znečištění jako důležité pro zachování lidského života.

Antropocentrismus, přestože začíná čistě lidskými zájmy a potřebami, rozpoznává v přírodě hodnoty skrze vztah k lidem. Podle Koháka, altruismus, svoboda a schopnost jednat v zájmu přírody se objevují ve světě teprve s příchodem člověka.⁶ V tomto smyslu antropocentrická etika, ačkoliv se zdá být egoistická, obsahuje klíčové elementy pro pochopení a řešení současných ekologických problémů.⁷

Deryabo a Yasvin charakterizují antropocentrismus jako filozofii, ve které člověk představuje nejvyšší hodnotu a ostatní prvky přírody jsou ceněny jen pokud jsou užitečné

---

¹GAIDENKO, R. Antropocentrismus. In: *Velká ruská encyklopedie* [online]. 2016, [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://old.bigenc.ru/philosophy/text/702474>

² Antropocentrismus. In: *Cambridge Dictionary* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/anthropocentrism>

³ Anthropocentrismus. In: *Oxford Dictionary* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/anthropocentrism?q=Anthropocentrism>

⁴ Antropocentrismus. In: *Velká sovětská encyklopedie* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/064/029.htm>

⁵ Je na místě zmínit termín antropocénu, který označuje geologické období, ve kterém lidská činnost začala mít významný vliv na planetu a její ekosystémy. Koncept antropocénu je úzce spjat s antropocentristickým přístupem, protože zdůrazňuje dopady lidských aktivit na planetu.

⁶ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 91.

⁷ Tamtéž, s. 91.

lidem.⁸ Svět je vnímán jako hierarchicky uspořádaný s lidmi na vrcholu a přírodou jako objektem lidské manipulace, sloužícím k naplňování lidských potřeb. Ochrana přírody je řízena pragmatismem s cílem udržet prostředí pro budoucí generace, přičemž etické normy se vztahují pouze na lidský svět.

Antropocentrický přístup k ekologii se charakterizuje tím, že člověk je vnímán jako pán přírody, kterou může ovládat bez reciprocity, a jeho vztah s přírodou je motivován především praktickými cíli.⁹

Souhrnně lze říci, že antropocentrismus je koncept, který staví člověka do centra zájmu a předpokládá, že lidé mají zásadní a jedinečnou hodnotu ve vesmíru. Tento světonázor vychází z myšlenky, že lidské potřeby a zájmy mají přednost před ostatními formami života a neživými aspekty přírody. Jako vědecký postoj umožňuje antropocentrismus člověku neomezeně přetvářet přírodu podle svého rozhodnutí a zájmů, čímž odráží jeho nadřazenost nad přírodním prostředím díky přítomnosti rozumu.

Erazim Kohák poukazuje na to, jak může být vnímání světa a sebe sama ovlivněno prostředím a zkušenostmi, které člověk prožívá. Podle něj, antropocentrismus můžeme přirovnat k etice vznešeného lidství, kdy se šlovec domnívá, že vše, co má nějakou hodnotu a smysl, se odvozuje od něho samého. Má to dvojí kořen: zkušenostní a myšlenkový.¹⁰ Podle zkušenostního kořenu, antropocentrismus vzniká tam, kde se člověk stává pánem svého světa. V moderní době většina z nás nežije v přirozeném světě, ale ve světě plném umělých věcí jako jsou budovy, nábytek a technologie, které jsou zcela stvořeny k tomu, aby sloužily lidským potřebám, a proto ve světě takového člověka dojem, že právě lidstvo je zdrojem veškerého smyslu a vší hodnoty, je přirozený. Podstata myšlenkového kořene spočívá v tom, že když lidé žijí obklopeni výrobky lidského snažení, jež nemají jiný účel než sloužit jim, je přirozené, že si začnou myslet, že právě oni jsou středem veškerého významu a hodnot ve světě. Toto přesvědčení se posiluje zejména v situacích, kde je kontakt s přírodním světem, který existuje nezávisle a má svůj vlastní řád, je velmi omezený nebo zcela chybí.¹¹

---

⁸ DERYABO S., YASVIN V. *Environmentální psychologie a pedagogika* [online]. 16.09.2019, s. 5 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://studfile.net/preview/9323155/>

⁹ Tamtéž, s. 6.

¹⁰ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 85-86.

¹¹ Tamtéž, s. 85-86.

1.1. Historický rámec antropocentrismu

Antropocentrismus ovlivnil značnou část historického myšlení, zvláště v rámci evropské kultury a západní filozofie, které se tradičně zaměřovaly antropocentricky, a vnímaly přírodu jako prostředek k dosahování lidských cílů.

Co se týče historického rámce, tak antropocentrismus sahá až do starověku, kdy si lidé uvědomili své vlastní schopnosti přetvářet okolní realitu, svou odlišnost od světa přírody. Předpokládá se, že antropocentrická myšlenka v její nejjasnější podobě byla zformulována Sókratem: „Ve vesmíru není pro člověka zajímavějšího předmětu poznání než člověk sám“.¹² Tato koncepce byla zároveň odrazem Protagorásova výroku, že „člověk je měrou všech věcí – jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou“¹³, což zdůrazňuje význam lidské perspektivy a rozumu. Podobný postoj se vztahoval i na přírodu.¹⁴

Aristotelés přispíval k rozvoji antropocentrických myšlenek prostřednictvím svého zaměření na systematické zkoumání přírodních jevů, lidského chování a společnosti. Jeho teleologický pohled, který přisuzuje každé věci v přírodě určitý účel nebo cíl, spolu s jeho pojetím člověka jako „politického zvířete“, zdůrazňuje význam lidského rozumu a společenského uspořádání pro dosažení dobrého života.¹⁵

Podle specialisty na antickou filozofii Chrustaleva¹⁶ právě myšlenka nadřazenosti člověka nad ostatními živými bytostmi se stává základní v Aristotelově úvaze o povaze moci a podřízenosti a vede doslova k následujícímu soudu: „Vláda a poddanství totiž náleží nejen k věcem nutným, nýbrž také k prospěšným. A hned od narození jsou některé bytosti tak rozděleny, že jedny jsou určeny k poddanství, druhé k vládě.“¹⁷ V tom se podle antického filozofa projevuje „obecný zákon přírody, jemuž jsou podřízeny živé bytosti.“¹⁸

Je důležité zmínit, že ve starověku pojem antropocentrismus, jak jej chápeme dnes, neexistoval. Je to dáno tím, že antropocentrismus byl neoddělitelnou součástí antického světonázoru - lidé tehdy přirozeně vnímali člověka jako ústřední postavu vesmíru. Aby se koncept antropocentrismu zformoval jako samostatná myšlenka, musela vzniknout

---

¹² SVITIN, Ilja. *Kognitivní potenciál antropocentrismu* [online]. 2016, no. 1, s. 152 [cit. 2024-06-15].

Dostupné z: <https://www.gramota.net/materials/3/2016/1/39.html>

¹³ Tamtéž, s. 152.

¹⁴ Tamtéž, s. 152.

¹⁵ Tamtéž, s. 152.

¹⁶ PRUDCHENKO, E., DYUPINA, Y., DIZER, J. Historie pojmu „antropocentrismus“ v kontextu moderních úvah o člověku a civilizaci. *Rukopis* [online]. 2020, vol. 13, no. 5, s. 151 [cit. 2024-06-15].

Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-ponyatiya-antropotsentriзм-v-kontekste-sovremennyh-razmyshleniy-o-cheloveke-i-tsivilizatsii>

¹⁷ Tamtéž, s. 151.

¹⁸ Tamtéž, s. 151.

specifická historická potřeba, která by filozofy přiměla tento koncept promyslet a vymezit a zaměřit jejich pozornost a filozofické myšlení novým směrem.¹⁹

Ve středověku přestal být antropocentrismus dominantním typem světonázoru. Nejistota tehdy hluboce ovlivňovala myšlení a duševní stav lidí té doby a formovala jejich jednání.²⁰ Tento posun byl dále zesílen poklesem v oblasti vědy, technologie a vzdělání, častými epidemiemi a také vlivem křesťanství, které zdůrazňovalo pokoru člověka před Bohem. V důsledku těchto faktorů antropocentrismus tak ustoupil do pozadí, ale během renesance a humanismu došlo k obnovenému zájmu o antickou filozofii a umění. Toto kulturní oživení zdůraznilo důležitost člověka, jeho schopností a potenciálu, což vedlo k opětovnému vzestupu antropocentrických myšlenek ve světonázorech v následujících stoletích.²¹

1.2. Druhy antropocentrismu

Podle Apresiana existují dva různé přístupy k antropocentrismu, které ovlivňují náš vztah k přírodě a mohou mít vliv na environmentální krize a klimatické změny.²²

Jedním z nich je silný antropocentrismus, který vidí člověka jako střed a hlavní účel vesmíru. Lidé jsou vnímáni jako „pánové přírody“, což vede ke konzumnímu, merkantilnímu a kořistnickému přístupu k planetě.²³ Tyto postoje vedou k environmentálním krizím a podílejí se na změně klimatu. Druhým je slabý antropocentrismus, kdy lidské potřeby a zájmy zůstávají v centru pozornosti při posuzování postojů k přírodě, ale v umírněnější podobě. Člověk je vnímán jako bytost s rozumem a morálkou, což mu dává vnitřní hodnotu nebo hodnotu sebe sama. Tento postoj předpokládá odpovědnější přístup k přírodě založený na morálních a etických úvahách.²⁴

Další autor, který se zabývá antropocentrismem, je Bryan Norton. Norton rozpracovává myšlenku, že antropocentrismus není nutně škodlivým prvkem

---

¹⁹ PRUDCHENKO, E., DYUPINA, Y., DIZER, J. Historie pojmu „antropocentrismus“ v kontextu moderních úvah o člověku a civilizaci. *Rukopis* [online]. 2020, vol. 13, no. 5, s. 151 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-ponyatiya-antropotsentrizm-v-kontekste-sovremennyh-razmyshleniy-o-cheloveke-i-tsivilizatsii>

²⁰ „pocit nejistoty je tím, co ovlivňovalo mysl a duši lidí středověku a určovalo jejich chování“ (Le Goff J. *Civilizace středověkého Západu*, s. 376.)

²¹ KISHKIN, N., NEHAMKIN, V. Pojem „ekocentrismus“: vědecký a filozofický obsah. *Humanitární zpravodaj* [online]. 2017, vol. 58, no. 8, s. 3 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/phil/459.html>

²² APRESYAN, R. Morální a filozofický význam dilematu antropocentrismu a nonantropocentrismu. *Etická mysl* [online]. 2010, s.7 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/moralno-filosofskiy-smysl-dilemmy-antropotsentrizma-i-nonantropotsentrizma>

²³ Tamtéž, s. 7.

²⁴ Tamtéž, s. 7.

environmentální etiky a nemusí být odmítán.²⁵ Podle toho, jak jsou definovány lidské potřeby, Norton rozlišuje dva druhy antropocentrismu — silný a slabý. Silný antropocentrismus je založen na okamžitých, cítěných potřebách, které jsou přechodné a osobní. Slabý antropocentrismus se opírá o pečlivě zvážené potřeby, které zahrnují rozumově přijatý pohled na svět. Slabý antropocentrismus uznává hodnotu přírody nejen pro současné, ale i pro budoucí generace lidí, což vede k většímu důrazu na ochranu životního prostředí a přírodních zdrojů, jež jsou považovány za nezbytné pro zachování kvality lidského života.²⁶ Tento přístup umožňuje formování hodnot, které přesahují prosté uspokojování lidských potřeb a podporují harmonický vztah s přírodou a jinými organismy, aniž by přírodě připisoval inherentní hodnotu. Norton zdůrazňuje, že navzdory svému antropocentrickému základu může tento přístup efektivně chránit přírodu, a proto by neměl být odmítán.²⁷

1.3. Udržitelný rozvoj

Podle antropocentrismu znamená udržitelný rozvoj zachování přírody pro uspokojování lidských potřeb, přičemž příroda je považována za zdroj přírodních zdrojů nebo „přírodní kapitál“.²⁸ Tento pohled předpokládá, že pokud se přírodní zdroje vyčerpají, lze je nahradit umělými alternativami. Existuje také jiný antropocentrický pohled, podle něhož je příroda hodnocena nejen jako zdroj, ale také jako multifunkční sociální prostředí. Příroda je totiž důležitá nejen jako zdroj přírodních zdrojů, ale také jako prostředí zajišťující ekologické, kulturní a reprodukční funkce. Ekologická funkce zahrnuje udržování přírodních cyklů, kulturní zahrnuje roli přírody jako zdroje poznání a místa pro rekreaci. Nadměrné využívání přírodních zdrojů však ohrožuje všechny tyto funkce, takže jedním z klíčových úkolů udržitelného rozvoje je rozumné řízení využívání přírodních zdrojů, aby se zabránilo jejich nadměrnému využívání.²⁹

---

²⁵ NORTON, Bryan G. Environmental ethics and weak anthropocentrism. *Environmental Ethics* [online]. 1984, vol. 6, no. 2, s. 131-148 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/NOREEA-3>

²⁶ Tamtéž, s. 131-148.

²⁷ Tamtéž, s. 131-148.

²⁸ EFREMENKO, D. Antropocentrismus vs. biocentrismus v debatě o udržitelném rozvoji a interakci člověka a biosféry. Úvodní článek. Antropo-technogenní degradace biosféry: návrhy na její překonání. *Sborník z ruské mezioborové vědecké a praktické konference* [online]. 2014, s.11. [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: http://ukros.ru/wp-content/uploads/2014/11/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%B1%D0%B8%D0%BE%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0.pdf

²⁹ Tamtéž, s. 12.

1.4. Kritika antropocentrismu

Přestože antropocentrismus představuje základní rámec pro mnoho aspektů západního myšlení, je v moderní době stále častěji podrobován kritice ze strany ekologických a etických teorií kvůli jeho potenciálně destruktivním důsledkům pro životní prostředí a nelidské formy života. V moderní době je tento přístup kritizován za to, že podporuje neudržitelný vývoj a ignoruje nejen základní ekologické funkce, které udržují život na Zemi, ale i práva a hodnotu života nelidských bytostí. Kritika nabádá k přehodnocení tohoto přístupu ve prospěch více inkluzivních a udržitelných modelů myšlení a jednání, které respektují komplexní vztahy mezi různými formami života na planetě.

Základní kritika antropocentrismu se týká rychlého vyčerpávání přírodních zdrojů.³⁰ Zpráva Meze růstu, kterou v roce 1972 vydal Římský klub, varovala, že pokud budeme přírodní zdroje využívat stejným tempem, mnohé z nich, včetně ropy a uhlí, se mohou vyčerpávat mezi lety 2010 a 2020.³¹ Vědci vyzvali země, zejména ty rozvinuté, aby snížily spotřebu přírodních zdrojů, a to se zdůrazněním, že jejich neomezené využívání je neslučitelné s dlouhodobým přežitím lidstva. Poukázali také na nutnost přehodnocení interakce člověka s přírodou, aby se předešlo globálním environmentálním krizím.³²

Za jednoho z kritiků antropocentrismu je považován Aldo Leopold. Ve svém díle *Etika Země* zdůrazňuje, že je důležité, aby se do středu zájmu člověka dostala celá příroda. Podle Leopolda, všechna pravidla chování vycházejí z předpokladu, že jsme částí vzájemně závislé komunity, kde náš instinkt vede k soutěžení o své postavení ve společenství, zatímco naše morální hodnoty nás směřují ke spolupráci pro zachování svého pokračování.³³ Popisuje ochranu přírody jako „stav harmonie mezi lidmi a zemí.“³⁴ Podle něj, jednotlivec je odpovědný za zdraví země, čímž myslí její schopnost sebeobnovy. Ochrana přírody proto představuje naši snahu chápat a chránit tuto schopnost.³⁵ Zmiňuje také, že mírnější zásahy člověka do přírody mají vyšší šanci na úspěch ve smyslu udržitelného vývoje a adaptace ekosystémů.³⁶ Jeho etika nezpochybňuje antropocentrismus jako takový – což dokládá jeho

---

³⁰ KISHKIN, N., NEHAMKIN, V. Pojem „ekocentrismus“: vědecký a filozofický obsah. *Humanitární zpravodaj* [online]. 2017, vol. 58, no. 8, s. 5 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/phil/459.html>

³¹ Tamtéž, s. 5.

³² Tamtéž, s. 6.

³³ LEOPOLD, Aldo. *Etika Země*. *Filozofický časopis* [online]. 1991, vol. 39, č. 6, s. 1012 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:ead0ab68-48e1-11e1-1232-001143e3f55c?page=uuid:ead0ab69-48e1-11e1-1232-001143e3f55c>

³⁴ Tamtéž, s. 1014.

³⁵ Tamtéž, s. 1022.

³⁶ Tamtéž, s. 1022.

úvaha o potenciálním využití různých živočišných druhů v budoucnosti.³⁷ Nicméně, Leopoldova etika požaduje změnu role lidí z dobyvatelů Země na její členy a obyvatele, což zahrnuje respekt k ostatním členům společnosti i k samotnému společenství.³⁸

Podle Apresjana, hlavní nedostatek antropocentrismu shledávají kritici v jeho etické omezenosti.³⁹ Problém antropocentrismu spočívá v tom, že podle tohoto konceptu se morální povinnosti vztahují pouze na člověka a při posuzování jednání vůči přírodě a ostatním tvorům se za důležité považuje pouze jeho blaho. Spravedlnost zásahů do přírody se posuzuje pouze na základě toho, jak se zásah dotkne člověka, přičemž důsledky pro přírodu samotnou se často ignorují.

Antropocentrismus je také kritizován v souvislosti s rozvojem vojenských technologií a jejich dopadem na lidskou populaci. Světové války a lokální konflikty jsou příkladem takových dopadů, které vedly k poklesu populace. Zvláště znepokojivý je vývoj jaderných zbraní, které představují hrozbu nejen pro lidstvo, ale i pro planetu samotnou, neboť mají potenciál úplného sebezničení. Ve světle těchto hrozeb jsou vědci a společnost nuceni hledat způsoby, jak omezit vývoj a používání vojenských technologií. To zahrnuje i výzvy politikům, aby zakázali používání některých typů vojenských technologií. Taková opatření zdůrazňují potřebu morální a praktické kontroly nad vědeckým pokrokem v oblasti vojenských technologií, aby se zabránilo potenciálním katastrofám.⁴⁰

Podle T. Pavlovové se antropocentrismus v moderní době neosvědčil ani jako filozofie, ani jako vědecká metoda určování role člověka v přírodě, ani jako praktický návod k jednání. Ospravedlňoval jakékoliv jednání člověka vůči ostatním živým bytostem, neboť antropocentrismus směřuje moderní společnost především ke konzumnímu přístupu k přírodě.⁴¹

---

³⁷ LEOPOLD, Aldo. Etika Země. Filosofický časopis [online]. 1991, vol. 39, č. 6, s. 1022 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:ead0ab68-48e1-11e1-1232-001143e3f55c?page=uuid:ead0ab69-48e1-11e1-1232-001143e3f55c>

³⁸ Tamtéž, s.1013.

³⁹ APRESYAN, R. *Morální a filozofický význam dilematu antropocentrismu a nonantropocentrismu* [online]. 2010, s. 8 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/moralno-filosofskiy-smysl-dilemmy-antropotsentrizma-i-nonantropotsentrizma>

⁴⁰ KISHKIN, N., NEHAMKIN, V. Pojem „ekocentrismus“: vědecký a filozofický obsah. *Humanitární zpravodaj* [online]. 2017, vol. 58, no. 8, s. 6 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/phil/459.html>

⁴¹ PRUDCHENKO, E., DYUPINA, Y., DIZER, J. Historie pojmu „antropocentrismus“ v kontextu moderních úvah o člověku a civilizaci. *Rukopis* [online]. 2020, vol. 13, no. 5, s. 153 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-ponyatiya-antropotsentrizm-v-kontekste-sovremennyh-razmyshleniy-o-cheloveke-i-tsivilizatsii>

Biolog M. Gusev přirovnává antropocentrismus k extrémním formám rasismu a nacionalismu. Tvrdí, že antropocentrismus podle moderního filozofického výkladu usiluje o uspokojování výhradně lidských zájmů, často na úkor ostatních biologických druhů.⁴²

Kritika se objevuje také v souvislosti se změnami biologické a sociální povahy člověka.⁴³ Hovoří se o tom, jak se člověk, vnímaný jako biosociální struktura, začíná proměňovat v bytost, která se stále více technologizuje. S rozvojem techniky se stírají hranice mezi biologickými vlastnostmi člověka a technickými zařízeními integrovanými do jeho těla. Výsledkem je fenomén kyborgizace, posthumanity, kdy se člověk stává konstruovatelným mechanismem se schopností nahrazovat jednotlivé části podle potřeby. To naznačuje významné změny ve vnímání člověka a jeho funkcí ve světě, kde technologické inovace mohou radikálně změnit samotnou podstatu lidské přirozenosti.

1.5. Válečné konflikty z pohledu antropocentrismu

Antropocentrismus dominuje lidskému myšlení od nástupu industriální civilizace. Tento přístup vede k lhostejnosti k životnímu prostředí a ovlivňuje všechny aspekty lidské činnosti, od průmyslu až po válku, kde jsou environmentální důsledky činností často ignorovány.⁴⁴

Během válečných konfliktů se příroda stává terčem útoků z několika důvodů souvisejících s lidskými zájmy: může být použita jako podpůrný prostředek pro vedení války, jako cíl útoku, nebo dokonce jako motivace k válce při boji o omezené přírodní zdroje.⁴⁵

Jen za 17 let od roku 1992 do roku 2008 proběhlo ve světě 122 ozbrojených konfliktů a 163 ze 192 zemí nyní má a používá pravidelné ozbrojené síly.⁴⁶

---

⁴² PRUDCHENKO, E., DYUPINA, Y., DIZER, J. Historie pojmu „antropocentrismus“ v kontextu moderních úvah o člověku a civilizaci. *Rukopis* [online]. 2020, vol. 13, no. 5, s. 153 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-ponyatiya-antropotsentriзм-v-kontekste-sovremennyh-razmyshleniy-o-cheloveke-i-tsvilizatsii>

⁴³ KISHKIN, N., NEHAMKIN, V. Pojem „ekocentrismus“: vědecký a filozofický obsah. *Humanitární zpravodaj* [online]. 2017, vol. 58, no. 8, s. 6 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/phil/459.html>

⁴⁴ RAMINDU, Perera. Environmental destruction during armed conflict, anthropocentrism-ecocentrism divide and defining ecocide. *Asia-Pacific Journal of International Humanitarian Law* [online]. 2023, vol. 4 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://apjihl.org/article/environmental-destruction-during-armed-conflict-anthropocentrism-ecocentrism-divide-and-defining-ecocide/>

⁴⁵ REICHBERG, Gregory, SYSE, Henrik. Protecting the Natural Environment in Wartime: Ethical Considerations from the Just War Tradition. *Journal of Peace Research* [online]. 2000, vol. 37, no. 4, s. 456 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/424641>

⁴⁶ PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 201 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

Ačkoli se může zdát zvláštní mluvit o dopadech války ještě před jejím začátkem, dopady vojenských konfliktů na životní prostředí sahají daleko za samotné boje a související operace. Vojenské konflikty nevznikají náhle, vyžadují dlouhodobou přípravu, která často trvá roky a která s sebou nese i důsledky pro životní prostředí. Například před výbuchem atomových bomb v Hirošimě a Nagasaki se na testovacím polygonu Trinity testovaly plutoniové nálože.⁴⁷ Výcvik vojenských pilotů zahrnuje mnoho hodin cvičných letů, při nichž se spotřebuje velké množství paliva. Stejným způsobem probíhá výcvik vojáků, kteří při výcviku používají obrovské množství munice, což má za následek znečištění životního prostředí a dopady na volně žijící živočichy.

V poválečném období se environmentální důsledky regionálních konfliktů obvykle projevují rozsáhlým znečištěním, degradací ekosystémů a problémy s řízením přírodních zdrojů na pozadí destabilizace národního hospodářství.⁴⁸

Válka jako silný stresový faktor hluboce ovlivňuje vědomí jednotlivců a společnosti a není možné předpovědět dlouhodobé důsledky těchto dopadů. Lidé, kteří mají nedostatek životně nezbytných prostředků, mohou na životní prostředí pohlížet nepřátelsky jako na součást drsné reality, nebo naopak po zkušenosti s válečnými útrapami mohou usilovněji pracovat na ochraně životního prostředí.⁴⁹

Diskuse o ochraně životního prostředí během válečných konfliktů se stala aktuální zejména po válce ve Vietnamu v letech 1961-1975. V tomto konfliktu, stejně jako ve všech válkách, docházelo k ničení, ale ve Vietnamu se ničivý dopad na přírodu stal klíčovou složkou vojenské strategie s použitím látek, jako je Agent Orange. To vyvolalo mezinárodní znepokojení, protože podobné kroky se opakovaly i ve válce v Perském zálivu v roce 1990, kdy Irák zaútočil na ropná zařízení.⁵⁰ Během této války bylo například zapáleno přibližně 600 ropných vrtů v Kuvajtu, z nichž se valil hustý černý dým, který značně znečistil ovzduší a poškodil mořský život v regionu.⁵¹ Tyto incidenty vyvolaly otázky o morálních a právních

---

⁴⁷ PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 201 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

⁴⁸ Tamtéž, s. 202.

⁴⁹ Tamtéž, s. 202.

⁵⁰ REICHBERG, Gregory, SYSE, Henrik. Protecting the Natural Environment in Wartime: Ethical Considerations from the Just War Tradition. *Journal of Peace Research* [online]. 2000, vol. 37, no. 4, s. 449 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/424641>

⁵¹ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 7 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

aspektech těchto zásahů do přírody, zejména pokud jde o značné škody, které by mohly být považovány za závažné porušení zákonů ozbrojeného konfliktu.⁵²

K podobným událostem docházelo i v následujících letech, například v letech 2014-2015, kdy USA v rámci operace Přílivová vlna II bombardovaly ropnou infrastrukturu, aby ISIL⁵³ připravily o příjmy z ropy.⁵⁴ Útoky na cisterny, rafinerie a skladovací zařízení v Iráku a Sýrii, stejně jako žhářské útoky ISIL na ropné vrty a ropovody v severním Iráku, které hořely celé měsíce, měly za následek rozsáhlé chuchvalce tmavého kouře a znečištění, které blokovaly sluneční světlo a zahlcovaly vzduch škodlivými výpary.⁵⁵

Na východě Ukrajiny podle vědecko-politické platformy OSN pro životní prostředí a bezpečnost konflikt poškodil nebo zničil ekosystémy o rozloze více než 530 000 hektarů.⁵⁶ Boje v roce 2014 vyřadily z provozu lesní ochranné služby, což vedlo k tomu, že lesní požáry téměř nenávratně zničily 479 hektarů lesů, a rovněž došlo k přímému mechanickému a chemickému poškození stromů a vegetace, což mnohdy oslabilo nebo zničilo celé porosty.⁵⁷ Navíc vedl konflikt k ekologické katastrofě způsobené rozsáhlým používáním těžkých zbraní, což kontaminovalo vodu, vzduch a půdu v ekosystému, který byl již před začátkem bojů vystaven stresu z průmyslového znečištění. Rozšíření těžkého průmyslu na Ukrajině znamenalo, že stovky míst byly obzvláště zranitelné konfliktem kvůli přítomnosti chemických, metalurgických a důlních závodů, jakož i jaderných elektráren a skládek jaderného odpadu.⁵⁸

Afghánistán, země dříve soběstačná v zemědělství, utrpěl značné ztráty v důsledku zničení svého starobylého zavlažovacího systému v důsledku dlouhotrvajících válečných konfliktů. Toto zničení vedlo ke ztrátě životaschopné zemědělské půdy a zhoršení potravinové bezpečnosti.⁵⁹ Kromě toho byly vodní zdroje v Afghánistánu, Iráku a Sýrii

---

⁵² REICHBERG, Gregory, SYSE, Henrik. Protecting the Natural Environment in Wartime: Ethical Considerations from the Just War Tradition. *Journal of Peace Research* [online]. 2000, vol. 37, no. 4, s. 449-450 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/424641>

⁵³ ISIL, neboli Islámský stát v Iráku a Levantě, je radikální sunnitská teroristická organizace, která se oddělila od al-Káidy. V roce 2014 vyhlásila na územích v Iráku a Sýrii "kalifát" a je známá pro své brutální taktiky, včetně teroristických útoků a porušování lidských práv.

⁵⁴ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 7 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

⁵⁵ Tamtéž, s. 7.

⁵⁶ Tamtéž, s. 5.

⁵⁷ Tamtéž, s. 5.

⁵⁸ Tamtéž, s. 10.

⁵⁹ Tamtéž, s. 6.

kontaminovány ropou z vojenských vozidel a ochuzeným uranem z munice, což doprovázelo ničení lesních porostů a dopad na populace zvířat a ptáků.⁶⁰

Zranitelné v podmínkách válečného období jsou i objekty a území přírodního rezervního fondu. Tato místa jsou důležitá pro ochranu různých druhů živočichů a rostlin a pro ochranu jedinečných přírodních lokalit. Válka však přináší pro tato území řadu hrozeb: mohou být postižena požáry, hlukem, pohybem vojenské techniky, ale i ostřelováním, výbuchy, kontaminací půdy chemickými látkami a pohonnými hmotami. Umístění chráněných oblastí ve válečné zóně přímo poškozuje přírodu těchto míst. Již půl roku po zahájení válečného konfliktu vyšlo najevo, že bylo poškozeno několik milionů hektarů ukrajinských lesů, z nichž mnohé se nacházely v chráněných oblastech.⁶¹

Chráněná území jsou oblasti, kde je v zájmu ochrany přírody omezeno hospodaření a jiné formy lidských zásahů. Ozbrojené konflikty mohou vést k ničení vodních ploch, masovému úhynu ryb, častějším lesním požárům, ničení biotopů vzácných druhů a vytlačování divokých zvířat z jejich obvyklých území. Může dojít i ke změně migrační trasy stěhovavých ptáků. Tyto dopady často vedou ke ztrátě biologické rozmanitosti na všech úrovních, od druhové po ekosystémovou. Tyto procesy lze považovat za nevratné ztráty životního prostředí způsobené válkou. Kromě toho mohou nekontrolované vojenské přesuny zvýšit rizika vodní a větrné eroze v chráněných přírodních oblastech.⁶²

Ve skutečnosti je nemožné přesně určit rozsah škod na těchto územích, dokud válečné činnosti neskončí. I po jejich skončení bude na těchto územích pravděpodobně ještě dlouho hrozit nebezpečí kvůli velkému množství minových polí, která zde po sobě zanechala válečná činnost. Míny a jiná munice v chráněných oblastech mohou zabít volně žijící živočichy a výrazně omezovat přístup vědců a výzkumníků do těchto důležitých území.⁶³

2. Dopady válek na životní prostředí

Jak je zřejmé z předchozí kapitoly, vojenské konflikty mají značný dopad na životní prostředí. Existuje několik stupnic, které se používají ke kategorizaci dopadů válečných činností a ozbrojených konfliktů na životní prostředí.⁶⁴ Lokální, zahrnující především

---

⁶⁰ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 6 [cit. 2024-06-15].

Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

⁶¹ PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 204 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

⁶² Tamtéž, s. 206.

⁶³ Tamtéž, s. 204.

⁶⁴ Tamtéž, s. 201.

zničení krajiny v důsledku dělostřelecké nebo raketové palby, místní požáry, poškození půdy a lokalizované znečištění vodních nádrží a půdy; regionální, což zahrnuje velkoplošné požáry, poškození ovzduší a volně žijících živočichů, změny v rytmu vodních toků a zánik značné části populací živočichů a rostlin; a globální, jejíž důsledky jsou obvykle spojeny s použitím zbraní hromadného ničení nebo jaderných incidentů, které mohou vést k vyhynutí druhů.⁶⁵

Mezi nejvýznamnější a nejzávažnější dopady na životní prostředí patří znečištění ovzduší. Například rozsáhlé raketové a dělostřelecké útoky vyvolaly požáry po celé Ukrajině. Tyto útoky zahalily ukrajinská města do oblaků prachu, kouře a toxických látek po zásahu raketami, výbuchy dronů a granáty.⁶⁶ Kromě toho k této kontaminaci přispělo i použití zařízení náročných na ropu, těžkých plamenometných systémů střelících termobarické a zápalné střely. Ruské síly rovněž bombardovaly nejen sklady ropných produktů, ale i chemické závody.⁶⁷

Nevybuchlé miny jsou také velkým problémem pro životní prostředí, protože ničí zemědělskou půdu a pastviny, mrzačí a zabíjí lidi a zraňují a zabíjejí hospodářská zvířata a volně žijící živočichy.⁶⁸ Dlouhodobá přítomnost min v půdě ji činí dlouhodobě nepoužitelnou. Pokud je mina zničena, okolí je kontaminováno. Polozničené miny je rovněž obtížné odstranit, aniž by došlo k jejich výbuchu.⁶⁹ Zaminované oblasti omezují přístup pro kontrolu a ochranu životního prostředí, například pro protipovodňová opatření, hašení požárů nebo kontrolu škůdců a chorob v ekosystémech.⁷⁰

Během válečných konfliktů jsou často napadány i elektrické systémy, což vede k problémům v úpravnách vody. To má vliv nejen na zdraví obyvatel, ale toxická voda

---

⁶⁵ PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 201 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

⁶⁶ Tamtéž, s. 206.

⁶⁷ Tamtéž, s. 206.

⁶⁸ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 10 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

⁶⁹ PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 206 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

⁷⁰ V Afghánistánu bylo v roce 1994 minami zasaženo 12 % všech domácností a v letech 1995 až 2001 činil průměrný počet obětí 50 týdně. V iráckém Mosulu se odhaduje, že vyčištění města od min, toxických trosk a TRO bude trvat 3-4 roky a vyžádá si přes 60 milionů USD. (KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 10 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>)

vyplavuje chemické látky a toxiny do půdy a atmosféry, což způsobuje zhoršování životního prostředí.⁷¹

Elektrina je sama o sobě poměrně bezpečný a ekologický způsob výroby energie. Při přenosu na velké vzdálenosti však může docházet ke zvýšenému elektromagnetickému záření, které však lze snížit, pokud je zařízení řádně chráněno. Pokud z nějakého důvodu přestane jít elektrina, jako se to stalo na Ukrajině, musí lidé používat jiné zdroje energie, jako například dieselové nebo benzinové generátory, nebo dokonce spalovat uhlí. Tyto metody jsou mnohem horší pro životní prostředí a nejsou tak účinné jako konvenční dodávky elektřiny.⁷²

V oblastech, kde probíhaly aktivní boje, často dochází k poškození stromů a vegetace. Tyto škody mohou být důsledkem ostřelování nebo průjezdu vojenských vozidel. Na mnoha místech Ukrajiny byla nalezena nevybuchlá munice, která uvízla ve stromech a půdě, což představuje vážné riziko pro lidské životy a zdraví a ohrožuje životní prostředí.⁷³ Často taková munice uvízne v důsledku náhodných výbuchů, například při odpálení nepřátelských vozidel. Chaotické šíření takové munice zvyšuje obtížnost jejího odstranění a obnovení bezpečnosti v těchto oblastech.⁷⁴

Operace vojenské techniky v pouštních oblastech v zemích, jako je Irák, Kuvajt a Sýrie, zvyšují prašnost a znečišťují ovzduší toxiny.⁷⁵ To má vliv nejen na lidské zdraví, ale také na volně žijící živočichy. Vojenská technika navíc spotřebovává také extrémně vysoké množství paliv na bázi ropy, přičemž kromě oxidu uhličitého produkuje statisíce tun oxidu uhelnatého, oxidů dusíku, uhlovodíků a oxidu siřičitého.⁷⁶

Výrazným příkladem poškození životního prostředí v důsledku vojenských konfliktů je dopad na vodní živočichy ve sladkovodních a mořských ekosystémech. Například v

---

⁷¹ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 8 [cit. 2024-06-15].

Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

⁷² PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 203 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

⁷³ Tamtéž, s. 206.

⁷⁴ Tamtéž, s. 207.

⁷⁵ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 7 [cit. 2024-06-15].

Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

⁷⁶ Odhaduje se, že v letech 2001 až 2017 vypustily americké ozbrojené síly více než 400 milionů tun skleníkových plynů ze spotřeby paliv souvisejících s vojenskou činností. (KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 7 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>)

Černém moři bylo nalezeno mnoho mrtvých delfínů, což podle některých zpráv může být způsobeno používáním výkonných hydroakustických zařízení námořními silami.⁷⁷

Vojenské základny se často stávají zdrojem nebezpečného odpadu pro životní prostředí, a to jak během své činnosti, tak i po jejím ukončení, pokud není oblast řádně vyčištěna. Podle Athertona zůstalo na těchto základnách mnoho tun škodlivého odpadu poté, co američtí vojáci v srpnu 2021 rychle opustili základny v Afghánistánu.⁷⁸ Tyto odpady obsahují látky, které mohou zvyšovat riziko vzniku rakoviny a dalších onemocnění. Mohou také pronikat do půdy a vody a při spalování znečišťovat ovzduší toxickými částicemi kouře.

2.1. Ekocida

S negativními důsledky válek na životní prostředí je úzce spojen fenomén ekocidy. Tento fenomén, tedy sebestrukce člověka a přírody, má dlouholeté kořeny, ale termín pro něj byl zaveden až ve 20. století během vojenských konfliktů mezi Západem a jihovýchodní Asii.⁷⁹ Původně se tento termín používal k popisu válečných činností, kdy se příroda stala předmětem vojenských operací, které často vedly k ekologickým katastrofám, nucené migraci a masovému ničení lidí i zvířat. Podle Sandry, ekocida je představena jako extrémní forma antropocentrismu, kdy lidé cíleně manipulují a ničí životní prostředí k dosažení vojenských a politických cílů.⁸⁰

Během války ve Vietnamu používaly USA strategii defoliace džungle a lesů a ničení úrody. Hlavními cíli byli povstalci Vietkongu a místní rolnické komunity. Hlavním cílem této strategie bylo vyhladovět je a připravit je o lesní porosty, které by mohly sloužit jako úkryt, a hlad a epidemie by donutily rolníky opustit své domovy a přestěhovat se do měst pod kontrolou amerických vojsk. V letech 1962 až 1971 americké letectvo rozprášilo více než 80 milionů litrů herbicidů a defoliantů. To mělo za následek kontaminaci asi 3 milionů hektarů půdy toxiny a smrt přibližně 2 milionů lidí. I dnes se rodí tisíce dětí s vrozenými vadami nebo s předčasným vznikem rakoviny v důsledku vystavení jejich rodičů chemickým látkám, které mohou poškodit DNA.⁸¹

---

⁷⁷ PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences* [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 207 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

⁷⁸ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 10 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

⁷⁹ JER, Sandra Baquedano. Ecocide or Environmental Self-Destruction? *Environmental Ethics* [online]. 2019, vol. 41, no. 3, s. 237 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/JEREOE>

⁸⁰ Tamtéž, s. 237.

⁸¹ Tamtéž, s. 238.

Používání herbicidů jako vojenské taktiky mělo dlouhodobé negativní dopady na lidské zdraví a vedlo ke zničení tisíců kilometrů čtverečních džungle a orné půdy zničené takzvanými „duhovými herbicidy“. Tato činnost v rámci vietnamské války byla klasifikována jako ekocida v rozporu s mezinárodním právem.⁸²

Koncept „ekocidy“ poprvé představil Arthur Galston v roce 1970 na konferenci „Válka a národní odpovědnost“. Galston tuto myšlenku navrhl v souvislosti s rostoucím uvědoměním, že válečné konflikty způsobují obrovské škody přírodě, zejména po druhé světové válce a kvůli používání látek, jako je Agent Orange a napalm ve Vietnamu. Na základě analogie s pojmem „genocida“ Galston navrhnul vytvoření mezinárodní konvence, která by zakázala systematické ničení životního prostředí.⁸³

Ekocida je cílenou činností a politikou, kterou provádějí vlády, lidé a organizace, kteří jsou si plně vědomi škod způsobených touto činností a kteří vědí, že existují alternativní řešení. Tato opatření obvykle nemají žádný veřejný přínos, mohou však obohatit malou skupinu lidí, přičemž způsobená škoda výrazně převyšuje případné výhody. Ekocida vede ke ztrátě cenných zdrojů, ignoruje účinnější alternativy a posiluje sociální nerovnosti. Je neproduktivní, neudržitelná, chybná a vede k plýtvání.⁸⁴

Vzhledem k tomu, že dopady ekocidy se projevují v mezinárodním měřítku - od zvýšeného výskytu rakoviny kůže přes tropické bouře až po vymírání druhů -, nezáleží při analýze ekocidy na tom, kde k poškození dochází: na území země, která akci provádí, v jiné zemi nebo v globálním prostoru za hranicemi státu.⁸⁵

Ekocida může být také důsledkem nevhodných plánovacích a rozvojových politik, pokud je posouzení dopadů na životní prostředí povrchní nebo nevýznamné. Přispívá k tomu také absence nebo nedostatečnost ochranných správních nebo legislativních opatření. Ignorování ochrany základních zájmů mezinárodního společenství na úrovni národní politiky je svého druhu zločinem. Tento problém je umocněn nedostatkem vedoucí úlohy při

---

⁸² JER, Sandra Baquedano. Ecocide or Environmental Self-Destruction? *Environmental Ethics* [online]. 2019, vol. 41, no. 3, s. 238 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/JEREOE>

⁸³ RAMINDU, Perera. Environmental destruction during armed conflict, anthropocentrism-ecocentrism divide and defining ecocide. *Asia-Pacific Journal of International Humanitarian Law* [online]. 2023, vol. 4 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://apjihl.org/article/environmental-destruction-during-armed-conflict-anthropocentrism-ecocentrism-divide-and-defining-ecocide/>

⁸⁴ GRAY, Mark Allan. The International Crime of Ecocide. *California Western International Law Journal* [online]. 1996, vol. 26, no. 2, s. 217-218 [cit. 2024-05-04]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwilj/vol26/iss2/3/>

⁸⁵ Tamtéž, s. 219.

budování domácího environmentálního povědomí a spolupráce s ostatními zeměmi při řešení globálních environmentálních problémů.⁸⁶

V roce 2010 předložila Higginsová Komisi OSN pro mezinárodní právo následující definici trestného činu ekocidy: „Rozsáhlé poškození, zničení nebo ztráta ekosystému (ekosystémů) ve vymezené oblasti, ať už z lidských nebo jiných příčin, v takovém rozsahu, že byla nebo bude vážně omezena mírová existence obyvatel této oblasti.“⁸⁷

Na rozdíl od jiných raných teoretiků Higginsová rozšiřuje koncept ekocidy na dobu míru a ukazuje, že nejen válka, ale i jiné lidské činy mohou vést k ekocidě mimo vojenské konflikty.⁸⁸ Higginsová rovněž navrhuje, aby byla ekocida považována za objektivně odpovědný trestný čin, u něhož se k prokázání viny nevyžaduje zavinění.

Má-li být myšlenka ekocidy brána vážně, musí být zákaz ekocidy absolutní, stejně jako zákaz genocidy.⁸⁹ V případě genocidy nelze zničení obyvatelstva ospravedlnit vojenskou nutností. Ekocida se týká pouze závažných a významných typů poškození životního prostředí, které vedou k nevratnému zániku celých ekosystémů, a měla by být považována za zvlášť závažný trestný čin. Jakýkoli pokus ospravedlnit takové ničení vojenskou nebo ekonomickou nutností by narušil jedinečnost této myšlenky.⁹⁰

Ekocida zdůrazňuje, že vývoj, který často považujeme za pozitivní, může mít ničivé důsledky. Úspěchy, které nepřispěly k ekologickému pokroku, podkopávají hluboké porozumění lidstva přírodě a jejímu významu. Ekocida souvisí s dalšími globálními problémy, jako je konzumní způsob života a přelidnění, které zvyšují tlak na planetu a prohlubují ekologickou a sociální krizi.⁹¹

V tomto kontextu se příroda, v níž koexistují různé živé bytosti, stala prostředím, kde se člověk díky svým rozumovým schopnostem stal dominujícím živočišným druhem. Tento antropocentrický přístup, vedoucí k objektivizaci a ničení, se stal spíše normou než

---

⁸⁶ GRAY, Mark Allan. The International Crime of Ecocide. *California Western International Law Journal* [online]. 1996, vol. 26, no. 2, s. 220 [cit. 2024-05-04]. Dostupné z:

<https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwilj/vol26/iss2/3/>

⁸⁷ RAMINDU, Perera. Environmental destruction during armed conflict, anthropocentrism-ecocentrism divide and defining ecocide. *Asia-Pacific Journal of International Humanitarian Law* [online]. 2023, vol. 4 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://apjihl.org/article/environmental-destruction-during-armed-conflict-anthropocentrism-ecocentrism-divide-and-defining-ecocide/>

⁸⁸ Tamtéž, s. 119.

⁸⁹ Tamtéž, s. 133.

⁹⁰ Tamtéž, s. 133.

⁹¹ JER, Sandra Baquedano. Ecocide or Environmental Self-Destruction? *Environmental Ethics* [online]. 2019, vol. 41, no. 3, s. 239 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/JEREOE>

výjimkou, což vede k úvahám o potřebě přehodnotit náš vztah k přírodě. Tímto způsobem byla příroda zpředmětněna zevnitř.⁹²

---

⁹² JER, Sandra Baquedano. Ecocide or Environmental Self-Destruction? *Environmental Ethics* [online]. 2019, vol. 41, no. 3, s. 239 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/JEREOE>

3. Biocentrismus

Na rozdíl od antropocentrismu, který klade člověka do středu zájmu, biocentrismus přisuzuje prvořadý význam všem živým organismům na planetě, nejen člověku. Rostliny, zvířata i lidé jsou tedy stejně důležité a stejně hodnotní.⁹³ Stejně jako antropocentrismus má i biocentrismus několik různých definic a interpretací tohoto konceptu. Podle Oxfordského slovníku je biocentrismus názorem nebo přesvědčením, že práva a potřeby člověka nejsou důležitější než práva a potřeby ostatních živých tvorů.⁹⁴ Jiný digitální slovník popisuje biocentrismus jako názor nebo zásadu, že všechny formy života mají svou vnitřní hodnotu a význam, a proto by se jim měla věnovat vážná pozornost při určování morální nebo etické hodnoty určitého jednání.⁹⁵ Podle slovníku Merriam-Websteru považuje biocentrismus všechny formy života za vnitřně hodnotné.⁹⁶ Z těchto definic vyplývá, že biocentrismus zdůrazňuje rovnost a vnitřní hodnotu všech forem života, což kontrastuje s antropocentrickým pohledem upřednostňujícím lidské zájmy.⁹⁷

Biocentrismus je poměrně radikálním pohledem na svět, který tvrdí, že každá živá bytost, nejen lidé a zvířata, má svou vnitřní hodnotu. V rámci tohoto přístupu je uznávána a respektována rovnost zájmů a cílů všech biologických druhů. Podle biocentrické etiky příroda neexistuje pouze pro uspokojování lidských potřeb a člověk nemá žádná zvláštní privilegia nebo výhody oproti jiným formám života. Člověk není považován za vrchol přírody, ale za jednu z mnoha živých bytostí, které na Zemi koexistují.⁹⁸

Biocentristé vnímají svět jako jednotný celek, kde neexistuje rozdíl mezi „lidským“ a „nelidským“. Považují všechny živé bytosti za rovnocenné. Zastávají princip ekologické

---

⁹³ KRAINOV, A. *Biocentrismus jako model ekologického rozvoje společnosti: sociálně-filozofická analýza* [online]. 30.06.2020, vol. 20, no. 2, s. 130 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

<https://cyberleninka.ru/article/n/biotsentriзм-kak-model-ekologicheskogo-razvitiya-obschestva-sotsialno-filosofskiy-analiz>

⁹⁴ Biocentrism. In: *Oxford English Dictionary* [online]. 2023 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

https://www.oed.com/dictionary/biocentrism_n?tab=meaning_and_use

⁹⁵ Biocentrism. In: *Dictionary* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

<https://www.dictionary.com/browse/biocentrism>

⁹⁶ Biocentric. In: *Merriam-Webster Dictionary*. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/biocentrism>

⁹⁷ Je na místě zmínit pojem ekocentrismus, který je někdy přirovnáván k biocentrismu, avšak jde o samostatný filozofický směr kladoucí důraz na hodnotu celého ekosystému spíše než na jednotlivé organismy nebo druhy.

⁹⁸ SYCHEV, A. *Dobro a zlo v environmentální etice. Prohlášení o aplikované etice* [online]. 2013, s. 103 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/dobro-i-zlo-v-ekologicheskoy-etikes>

soběstačnosti, který podporuje využívání přírodních zdrojů pouze pro udržení života, nikoli pro hromadění bohatství.⁹⁹

Podle Kovalové odpovídají ideje biocentrismu představě o „dobré společnosti“ jako hodnotného ideálu, který slouží jako základ pro pozitivní ekologickou společenskou praxi. Jako hypoteticky dosažitelná, „dobrá společnost“ předpokládá příznivé podmínky existence všech živých bytostí, a člověk, jako jediný tvor schopný sebereflexe, nese za to odpovědnost. Vytváření takové společnosti by proto mělo vycházet z biocentrických zásad péče a úcty k přírodě formulovaných A. Schweitzerem.¹⁰⁰

3.1. Historický rámec biocentrismu

Biocentrismus, který se začal formovat ve starověku podobně jako antropocentrismus, má kořeny v různých kulturních a filozofických tradicích po celém světě. Ve starověké Indii vzniklo náboženské a filozofické učení džinismu se zásadou ahinsá, což znamená nenásilí. Podle této zásady je zakázáno zabíjet nebo jakkoli ubližovat jakékoli živé bytosti, ať už úmyslně, nebo náhodně. Tento přístup představuje jednu z nejranějších form biocentrismu, kde není člověk považován za nadřazeného ostatním formám života.¹⁰¹

Tento způsob myšlení lze najít i v dalších východních náboženských tradicích, jako jsou hinduismus a buddhismus, které podporují biocentrické ideje, kde člověk nemá zvláštní privilegia v přírodě a neměl by panovat nad zvířaty. V hinduismu se věří, že všechny duše jsou projevem téhož absolutního začátku a že duše může migrovat mezi těly různých živočišných druhů, což ukazuje, že mezi člověkem a zvířaty neexistuje zásadní rozdíl, jsou stejně důležité. Proto škodit jakékoli živé bytosti se považuje za nesprávné. Džinisté jsou obzvláště přísní: věří, že člověk by měl využívat přírodní zdroje velmi šetrně a brát jen to, co je skutečně nezbytné. Džinisté mají za to, že příroda může uspokojit lidské potřeby, ale ne jeho touhy. V taoismu jsou rovněž prvky biocentrismu, kde se uznává, že každý objekt v přírodě by měl plnit své předurčení bez zásahu člověka. Tyto principy byly přijaty i v západních náboženských tradicích, jako jsou například učení svatého Františka z Assisi,

---

⁹⁹ ALTANTSETSETSEG, P. Mongolské environmentální vědomí: propedeutika a perspektivy. *Zpravodaj Burjatské státní univerzity. Vzdělání. Osobnost. Společnost* [online]. 2013, s. 61 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/mongolskoe-ekologicheskoe-soznanie-propedevtika-i-perspektivy>

¹⁰⁰ KRAINOV, A. *Biocentrismus jako model ekologického rozvoje společnosti: sociálně-filozofická analýza* [online]. 30.06.2020, vol. 20, no. 2, s. 130 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/biocentrizm-kak-model-ekologicheskogo-razvitiya-obschestva-sotsialno-filosofskiy-analiz>

¹⁰¹ KISHKIN, N., NEHAMKIN, V. Pojem „ekocentrismus“: vědecký a filozofický obsah. *Humanitární zpravodaj* [online]. 2017, vol. 58, no. 8, s. 6-7 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/phil/459.html>

který kázal zvířatům a uznával jejich duchovní hodnotu.¹⁰² Dokonce i romantické hnutí 18. a 19. století vystupovalo proti technologickému pohledu na přírodu jako na zdroj.

Etika biocentrismu jako eticko-filozofické učení byla jasně formulována na počátku 20. století Albertem Schweitzerem, který založil své myšlenky na principu úcty ke všemu životu.¹⁰³

Schweitzer se zabýval analýzou krize evropské kultury, která podle něj vedla k ekologické krizi, k odcizení člověka od jeho vlastních produktů, společnosti a přírody. Toto odcizení vedlo ke ztrátě duchovní nezávislosti člověka a jeho postavení jako nositele kultury. V důsledku toho člověk přišel o svou roli nositele kultury, stal se ekonomicky nesvobodným, izolovaným, ztratil duchovní nezávislost a stal se obětí povrchních soudů, nesprávných hodnocení faktů a událostí, nacionalismu a chudnutí lidských citů.¹⁰⁴

Schweitzer navrhuje řešení těchto problémů přechodem k univerzální etice založené na principech rovné úcty k životu. Je přesvědčen, že moderní společnost lze zachránit pouze tehdy, budou-li se lidé řídit univerzálními etickými zásadami podobnými Kantovu kategorickému imperativu, který vyzývá k tomu, aby člověk nevyužíval druhé jako prostředek k dosažení vlastních cílů, aby si přál druhým to, co si přeje sobě, a aby jednal tak, aby se jeho jednání mohlo sloužit jako morální vzor pro všechny.¹⁰⁵

V knize *Úcta k životu* Schweitzer vyjadřuje kritiku Descartova principu „Myslím, tedy jsem“ za jeho nadměrnou abstraktnost. Místo toho zdůrazňuje, že klíčové je pochopení, že „jsem život, který chce žít, a že žiji uprostřed společenství života, které chce žít.“¹⁰⁶ Život je přítomný všude kolem nás, neustále se obnovuje a tvoří základ všeho. Eticky jsme si všichni rovni a jsme částí jednotného života. Schweitzer si myslí, že naše touha žít spojuje všechny bytosti, což je podstatou života.¹⁰⁷

Podle něj, etika úcty k životu pomáhá rozlišovat mezi dobrem a zlem: vše, co podporuje a zlepšuje život, je považováno za dobro, zatímco to, co mu škodí, je považováno za zlo.¹⁰⁸ Tato etika tvrdí, že hlavní hodnotou je život ve všech jeho projevech a člověk činí

---

¹⁰² DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹⁰³ SYCHEV, A. *Dobro a zlo v environmentální etice. Prohlášení o aplikované etice* [online]. 2013, s. 105 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/dobro-i-zlo-v-ekologicheskoy-etike>

¹⁰⁴ ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 102-103.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 102-103.

¹⁰⁸ ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

dobro, když podporuje jeho zachování a rozvoj. Naopak páchaní zla nastává, když člověk ničí jakýkoliv život nebo mu brání. Důležitost morálního sebezdokonalování se projevuje v pochopení hodnoty této etiky a víře v její možnosti, což by mělo být potvrzeno osobními činy s upřímnými úmysly.¹⁰⁹

Podle Schweitzera etika znamená, že bychom se měli chovat ke všem živým bytostem se stejnou úctou, jakou máme sami k sobě. Pro dobrého člověka je veškerý život posvátný a nestačí s ním jen soucítit - je třeba mu aktivně pomáhat a chránit ho.¹¹⁰ Schweitzer také zdůrazňuje význam hlubokého soucitu a lásky jako služby všem živým bytostem, bez ohledu na jejich postavení v přírodě nebo blízkost k lidské přirozenosti, protože úcta k životu vyžaduje právě takový přístup.¹¹¹

Láska je jen metaforou pro skutečné cítění hodnoty: vnímání druhého jako hodnotného sám o sobě. Schweitzer zdůrazňuje, že je důležité pomáhat druhým bez ohledu na to, zda si pomoc zaslouží, zda to souvisí s nějakou filozofickou teorií, nebo zda si myslíme, že tím můžeme změnit svět.¹¹² Když člověk přemýšlí o smyslu svého života a o spojení s okolním světem, začíná se ke všemu existujícímu chovat s úctou k životu. Tento princip se odráží v jeho etickém chování: nežije jen tak, ale skutečně si váží života a prožívá ho.¹¹³

Schweitzer tvrdí, že princip úcty k životu by se měl vztahovat na všechny jeho formy: od lidí a zvířat až po hmyz a rostliny. Etický člověk se neptá, zda si tvor zaslouží soucit, zda je cenný nebo zda má schopnost cítit.¹¹⁴ Pro skutečně eticky smýšlejícího člověka jsou všechny formy života posvátné a to bez ohledu na to, zda jsou vysoké nebo nízké, bohaté nebo chudé. Etika úcty k životu odmítá myšlenku rozlišování mezi hodnotnějšími a méně hodnotnými formami života, protože takové rozlišování je subjektivní a vychází z lidských citů. Jakýkoli náznak, že některé životy mohou být nehodnotné a že s nimi lze zacházet s újmou, je mylný. Skutečně ctnostný člověk považuje za posvátné všechny formy života, dokonce i ty, které se na první pohled mohou zdát jako méně významné.¹¹⁵

---

¹⁰⁹ ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

¹¹⁰ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 103.

¹¹¹ ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

¹¹² KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 103.

¹¹³ ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

¹¹⁴ RIGINA, E. Ekologická etika jako filosofický fenomén. *Vědecká recenze. Biologické vědy* [online]. 12.09.2016, no. 4, s. 30-51 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://science-biology.ru/ru/article/view?id=1010>

¹¹⁵ YU, Mouchang a YI, Lei. Biocentric Ethical Theories. *Environment and Development. Biocentric Ethical Theories* [online]. (Nedatováno), vol. 2, s. 255 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://www.eolss.net/ebooklib/sc_cart.aspx?File=E4-25-07-03

Etika úcty k životu vyžaduje uznání, že se nemůžeme zcela vyhnout ničení a poškozování života, a uvědomění si, že to vyvolává duševní konflikt u lidí se svědomím. Abychom se tomuto konfliktu vyhnuli, musíme plně uznat, že život je posvátný a všechny živé bytosti tvoří jednotný celek s právem na přežití, které je třeba respektovat. Schweitzer tvrdil, že ochrana a úcta ke všem formám života by měla být základem morálky a počátkem etiky úcty k životu. To znamená, že ochrana, prosperita a zhodnocování života by měly být klíčovými principy naší morálky.¹¹⁶ Etický člověk způsobuje škodu životu a ničí jej pouze v případě krajní nutnosti, kdy je to nevyhnutelné, a nikdy z hlouposti.¹¹⁷

Etika úcty k životu představuje nový pozitivní světónázor. Podle Schweitzera právě takový pohled na svět může přimět člověka vzdát se sobeckých zájmů a usilovat o duchovní a morální zdokonalení jako hlavní cíl civilizace.¹¹⁸

První nadšenecká vlna, reprezentovaná Schweitzerem, položila základy této etiky, ale teprve v posledních desetiletích 20. století začali filozofové rozvíjet systematictější a vědeckou verzi biocentrické etiky.¹¹⁹ Následovala druhá, kritická vlna myslitelů, kteří se snažili formulovat zásady etiky úcty k životu bez spoléhání na emocionální souznění, a to čistě na formálních, kantovských základech. Jedním z těchto myslitelů je filozof Paul Taylor a jeho kniha "Respect for Nature"¹²⁰, ve které tvrdí, že život sám je důležitým kritériem morálky, protože vše živé má své vlastní dobro.¹²¹

Podle Taylora nemůžeme založit platnou etiku jen na našich emocích, lásce k přírodě nebo na něčem, co je součástí lidské přirozenosti. Jediný platný důvod pro přijetí určité etiky je úcta k morálnímu zákonu, jak to popisuje Kant, nebo úplná a bezpodmínečná úcta k přírodě, jak to vidí Taylor. Etika, která je motivovaná jinými věcmi než rozumem, se považuje za náhodilou a nemůže být závazná. Důvody pro přijetí etiky by měly být založené na rozumu, univerzálně platné a proto závazné pro každou rozumnou bytost.¹²²

---

¹¹⁶ YU, Mouchang a YI, Lei. Biocentric Ethical Theories. Environment and Development. *Biocentric Ethical Theories* [online]. (Nedatováno), vol. 2, s. 255 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

https://www.eolss.net/ebooklib/sc_cart.aspx?File=E4-25-07-03

¹¹⁷ ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15].

Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

¹¹⁸ YU, Mouchang a YI, Lei. Biocentric Ethical Theories. Environment and Development. *Biocentric Ethical Theories* [online]. (Nedatováno), vol. 2, s. 255 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

https://www.eolss.net/ebooklib/sc_cart.aspx?File=E4-25-07-03

¹¹⁹ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné

z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹²⁰ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 105.

¹²¹ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné

z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹²² KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 105-106.

Taylor přirovnává antropocentrismus k biocentrismu a tvrdí, že biocentrismus zahrnuje úctu k živé přírodě stejně jako antropocentrismus úctu k lidem.¹²³ Antropocentrická etika se soustředí pouze na závazky vůči lidem a jejich potřebám. Naopak biocentrická etika vyvozuje, že máme závazky i vůči jiným bytostem na základě jejich vlastní hodnoty, nezávisle na jejich užitečnosti pro lidi.¹²⁴ Součástí Taylorova biocentrismu je koncept vnitřní hodnoty.¹²⁵

Stanovit, co je dobré pro různé živočichy je složité, protože jejich potřeby jsou velmi různorodé. Paul Taylor však navrhuje, že můžeme obecné dobro stanovit formálně. Pro jednotlivého živočicha dobro znamená možnost plně prožívat život v souladu s jeho přirozeností. Pro celou populaci určitého druhu to pak znamená možnost vytvářet si prostředí, které toto naplnění umožňuje. Přitom není důležité, zda si živočich své dobro uvědomuje.¹²⁶

Pojem vnitřní hodnota se týká hodnoty, kterou má každá živá bytost jako taková. Každá bytost má svou vlastní hodnotu, protože chce žít, dokáže se radovat a bojí se utrpení a smrti. Život každé bytosti je dobrem pro ni samu, bez ohledu na to, co si o ní myslí ostatní nebo jaké k ní mají city. Každé živé stvoření má své vlastní dobro a zaslouží si úctu.¹²⁷

Uznání těchto dvou klíčových myšlenek vede k závěru, že ke každé živé bytosti bychom měli zacházet s respektem. Naše chování k přírodě by nemělo být motivováno citovými impulsy, ale pevnými racionálními důvody, které podporují respektování přírody jako základního etického postoje. Tento postoj je základem veškerého etického myšlení. Splňuje také kantovský požadavek kategorické platnosti a zobecnitelnosti. Taylor dochází k závěru, že naše povinnosti vůči přírodě by se měly projevovat jednáním, které je projevem úcty k přírodě.¹²⁸

V běžných diskusích je koncept biocentrismu často spojován s mylnými interpretacemi a nedorozuměními. Lidé někdy chybně považují biocentrismus za extrémní zbožňování zvířat, nebo dokonce za názor, že zvířata jsou nadřazená lidem, což může vyvolat odpor, jelikož se obávají, že biocentrismus podkopává jejich zvláštní postavení a práva vůči přírodě.¹²⁹ Taylor tento názor rozpracovává ve čtyřech tezích, kterými vyjadřuje

---

¹²³ VILKKA, Leena. *The Intrinsic Value of Nature*, s. 61.

¹²⁴ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 106.

¹²⁵ VILKKA, Leena. *The Intrinsic Value of Nature*, s. 62.

¹²⁶ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 106.

¹²⁷ Tamtéž, s. 107.

¹²⁸ Tamtéž, s. 107.

¹²⁹ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 107.

biocentrický pohled na svět, podporující ideu, že hodnota a smysl života vychází ze samotného života, a ne jen z lidských přání.

První biocentrické přesvědčení tvrdí že lidé mají stejné právo na své místo na Zemi jako jakýkoli jiný živočišný druh, ale nemají žádné výsadní právo. I když lidé mají jedinečné schopnosti a odpovědnosti, jsou stále jen jedním z mnoha druhů. Myšlenka, že jsme nadřazení přírodě kvůli technologickému pokroku, je chybná, protože jsme stále součástí přírody.¹³⁰

Druhé biocentrické přesvědčení hlasí, že Země je systém vzájemných závislostí a je živým systémem, nikoli neživým objektem. Naše činy ovlivňují všechno ostatní, proto bychom měli jednat s ohledem na životní prostředí.¹³¹

Třetí biocentrické přesvědčení zdůrazňuje, že každá bytost má hodnotu jen tím, že existuje, a nemusí své bytí ospravedlňovat, včetně člověka, pokud žije udržitelně. Každá bytost má svůj vlastní smysl života.¹³²

Tyto tři biocentrické přesvědčení vedou k závěru, že představa lidské nadřazenosti je neoprávněná a srovnatelná s rasismem. Různé druhy bytostí mají různé schopnosti, ale to neznamená, že jsou nadřazené nebo podřazené.¹³³

I když etika úcty k životu vyvolává emotivní reakce, Paul Taylor dokázal, že nejde jen o sentimentalitu. Je to také systematický postoj k životu a světu, který vyjadřuje základní rovnoprávnost všech forem života – ne však stejnost, jelikož různé bytosti mají různé potřeby, ale každý z nás má stejné právo na to, aby mohl naplno prožít svůj život podle svého druhu.¹³⁴

3.2. Kritika biocentrismu

Biocentrismus, který rozšiřuje tradiční antropocentrický pohled na přírodu tím, že přisuzuje vlastní hodnotu všem živým bytostem, se v moderní době stále více prosazuje v environmentálním a etickém diskurzu. Přestože biocentrismus zdůrazňuje nutnost rozšíření morálních ohledů na všechny formy života, nejen na člověka, je často kritizován za praktické i teoretické obtíže, které mohou při jeho implementaci nastat. Kritici poukazují na možné

---

¹³⁰ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*, s. 107.

¹³¹ Tamtéž, s. 108.

¹³² Tamtéž, s. 108-109.

¹³³ Tamtéž, s. 109.

¹³⁴ Tamtéž, s. 109.

konflikty mezi lidskými potřebami a právy ostatních živých bytostí, stejně jako na dilemata spojená s rozhodováním v situacích, kde zájmy různých druhů organismů spolu soupeří.

Jednou z běžných kritik biocentrismu je, že oslabuje přístupy zaměřené na člověka tím, že klade zájmy všech živých bytostí na roveň zájmům člověka. Toto vnímání vede k obvinění z antropocentrismu, které naznačuje, že tento přístup nespravedlivě snižuje jedinečnou hodnotu lidského života a jeho prioritu v etickém uvažování.¹³⁵

Kritici rovněž zpochybňují koncepci, podle níž mají všechny živé bytosti vnitřní hodnotu bez ohledu na jejich užitečnost pro člověka, čímž zpochybňují subjektivitu přisuzování vnitřní hodnoty nelidskému životu. Tvrdí, že taková hodnocení jsou ze své podstaty antropocentrická, protože jsou to právě lidé, kdo přisuzuje hodnotu na základě svých názorů.¹³⁶

Pokud zůstaneme u obvinění biocentrismu z antropocentrických postojů, další kritika se týká skutečnosti, že biocentrismus se také snaží regulovat život ostatních bytostí, například kontrolou počtu určitých druhů. Biocentrismus stejně jako antropocentrismus může poskytovat neobjektivní hodnocení, přičemž první z nich nebere v úvahu lidská práva a druhý práva zvířat. Je také zmiňován rozdíl v důrazu na potřeby, neboť antropocentrismus se zaměřuje na uspokojování materiálních potřeb lidí, zatímco biocentrismus klade důraz na duchovní aspekty, jako je péče, láska a připoutanost. Tato kritika zdůrazňuje, že při analýze lidských vztahů mezi člověkem a přírodou je obtížné zcela vyloučit antropocentrický pohled, což naznačuje, že lidský faktor nevyhnutelně ovlivňuje jakoukoli environmentální etiku.¹³⁷

Menes hovoří o obtížích a rozporech, které vznikají při aplikaci biocentrických principů v ekologických teoriích a praxi. Jeho kritika se týká dvou etických koncepcí biocentrismu. První koncepce tvrdí, že všem formám života je přisuzován stejný morální význam. To vede k názoru, že i zabítí mouchy lze považovat za vraždu, což se zdá být absurdní. Menes také poukazuje na to, že představa rovnosti všech forem života je v rozporu s existencí přirozených hierarchií a bojů o zájmy v přírodních ekosystémech.¹³⁸

Druhá koncepce tvrdí, že hodnotu nelidských bytostí lze uspořádat podle lidských morálních, intelektuálních nebo estetických měřítek. Tento přístup však ve svém důsledku

---

¹³⁵ SAAD, Mohammed. *Debunking Biocentrism: Examining the Criticisms* [online]. 30.01.2024 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://digitaltreasure.org/debunking-biocentrism/>

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ KOVTUN, S., SHISHKINA, A. O podstatě antropocentrismu v moderních filosofických koncepcích. *Intelligence. Inovace. Investice* [online]. 2018, s. 50 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

<https://cyberleninka.ru/article/n/o-suschnosti-antropotsentrizma-v-sovremennyh-filosofskih-kontseptsiyah>

¹³⁸ PROCHOROVÁ, I. Ekologická etika a biocentrismus: analýza filozofických přístupů. *Humanitární ekologický časopis* [online]. 2001, vol. 3 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://ecoethics.com.ua/old/m06/>

fakticky mění biocentrismus na antropocentrismus, neboť v tomto případě se obhajoba práv nelidského světa děje prizmatem lidských hodnot.¹³⁹

Jako řešení této situace Menes navrhuje zavedení transcendentní hodnoty, která stojí nad člověkem i přírodou a které člověk může pouze sloužit. Ani tento přístup však nelze považovat za plně biocentrický.¹⁴⁰

Biocentrismus sice usiluje o ochranu všech forem života, ale v praxi se často potýká s problémy při každodenním uplatňování.¹⁴¹ Hlavní kritika spočívá v tom, že biocentrismus vyžaduje, aby lidé neublížovali jiným živým tvorům a nezasahovali do jejich životů, což se v praxi ukazuje jako nesmírně obtížné.¹⁴² Rostliny a zvířata mají podle biocentrismu také svá práva, a proto se dokonce i základní činnosti, jako je výběr jídla a příprava večeře, se stávají eticky problematickými.¹⁴³

To vede k dilematu: na jedné straně musí biocentristé respektovat práva všech forem života, na druhé straně však je pro přežití člověka nezbytné konzumovat potraviny, což nevyhnutelně zahrnuje zasahování do životů jiných bytostí.¹⁴⁴ Problém je umocněn skutečností, že není vždy jasné, kdy přesně mohou mít lidské potřeby přednost před potřebami životního prostředí.¹⁴⁵ Takže, i když biocentrismus nabízí cenný etický pohled, jeho praktická aplikace zůstává složitým úkolem, který vyžaduje rovnováhu mezi právy člověka a ostatních živých bytostí.¹⁴⁶

---

¹³⁹ PROCHOROVÁ, I. Ekologická etika a biocentrismus: analýza filozofických přístupů. *Humanitární ekologický časopis* [online]. 2001, vol. 3 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://ecoethics.com.ua/old/m06/>

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ DERR, Thomas Sieger. The Challenge of Biocentrism. *Creation at Risk: Religion, Science and Environmentalism*. In: RAE, Scott B., WONG, Kenman L. *Beyond Integrity* [online]. Second edition. Zondervan. 2013, s. 400 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/V9d4j8_Beyond_Integrity%20business%20ethics.pdf#page=381

¹⁴² DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹⁴³ DERR, Thomas Sieger. The Challenge of Biocentrism. *Creation at Risk: Religion, Science and Environmentalism*. In: RAE, Scott B., WONG, Kenman L. *Beyond Integrity* [online]. Second edition. Zondervan. 2013, s. 400 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/V9d4j8_Beyond_Integrity%20business%20ethics.pdf#page=381

¹⁴⁴ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹⁴⁵ DERR, Thomas Sieger. The Challenge of Biocentrism. *Creation at Risk: Religion, Science and Environmentalism*. In: RAE, Scott B., WONG, Kenman L. *Beyond Integrity* [online]. Second edition. Zondervan. 2013, s. 400 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/V9d4j8_Beyond_Integrity%20business%20ethics.pdf#page=381

¹⁴⁶ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

Jako řešení tohoto problému někteří navrhuji, že by se rovnost neměla vždy striktně dodržovat a že by se k řešení konfliktů mezi potřebami živých bytostí mělo používat rozlišení mezi primárními a sekundárními zájmy. V takových případech by primární potřeby měly mít přednost před méně důležitými. Například zájem o zachování života by měl mít přednost před zájmem o zábavu. Proto je lov pro zábavu považován za neetický, ale zabití zvířete pro sebeobranu může být ospravedlnitelné. Druhá alternativa však rychle ohrožuje důslednost biocentrické rovnosti.¹⁴⁷

Diskutuje se také o složitosti biocentrické etiky, zejména o otázce, jak je spravedlivé porovnávat základní lidské potřeby s potřebami méně významných živých bytostí, jako jsou bakterie, plísňe a hmyz aniž by jim bylo ublíženo. Hovoří se o obtížnosti uplatňování principu, že všechny druhy mají stejná práva, neboť vyžaduje velkou míru etické odpovědnosti. To se zdá být nepřiměřené vzhledem k počtu mikroorganismů, které člověk denně zničí. Na druhou stranu, pokud upřednostníme lidské potřeby, porušíme tím základní pravidla biocentrismu, který hlásá rovnost všech forem života, což staví vědce před obtížné etické dilema.¹⁴⁸

V reakci na tyto obavy zastánci biocentrické etiky často předkládají myšlenku spravedlivého odškodnění. Pokud při konfliktech mezi živými bytostmi nevyhnutelně dochází ke škodám, pak existuje povinnost tyto škody kompenzovat. Například škodu způsobenou pokácením stromů nebo sklizní plodin lze kompenzovat zalesněním nebo výsadbou nových rostlin. Tento přístup však v rámci biocentrické etiky vede k novému závažnému problému.¹⁴⁹

Kritici poukazují na to, že striktní biocentrická etika může být v rozporu s cíli ekologie. Ochrana každého jednotlivého života může poškodit celistvost ekosystémů a druhů, jak ukazuje nutnost odstraňování invazivních druhů pro obnovu ekosystémů. Tento přístup může ignorovat širší ekologické cíle tím, že se soustředí na jednotlivé životy spíše než na zdraví celého systému. V důsledku toho se biocentrismus může jen náhodně protínat s ekologickou etikou, aniž by se s ní plně shodoval.¹⁵⁰

Jedním ze způsobů, jak obnovit biocentrismus, by mohlo být chápání biocentrické etiky jako etiky založené na ctnostech, nikoli na striktních pravidlech a principech.

---

¹⁴⁷ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

Biocentrická etika často naráží na potíže při snaze stanovit jasná pravidla pro řešení konfliktů nebo rozhodování. Jak řekl Aristoteles, etika nemůže být matematicky přesná.¹⁵¹

Derr také viděl jeden z nejzávažnějších problémů biocentrismu v jeho tendenci zacházet do extrémů a přitom se striktně držet svých principů. To vnáší do veřejné politiky nejistotu, zejména při hledání rovnováhy mezi konkurenčními právy. Konzistentní uplatňování biocentrismu podle něj povede k tomu, co nazývá „biocentrickým fatalismem“, tedy k představě, že blahobyt člověka nesmí být upřednostňován, pokud přelidnění ohrožuje životní prostředí a existenci některých druhů.¹⁵² Někteří biocentristé navíc tvrdí, že pokud se základní lidské zájmy dostanou do konfliktu se základními zájmy nelidských bytostí, musí lidské zájmy ustoupit. Derr také poznamenává, že někdy biocentristé dokonce navrhnou, aby se lidská populace v zájmu ochrany přírody snížila. Mnozí, včetně některých biocentristů, to považují za znepokojivý scénář, ale v zájmu zachování konzistence je tento přístup uznáván jako možný.¹⁵³

Kritici mají také pochybnosti o praktickém zavedení biocentrických principů do společenských struktur. Tvrdí, že i když biocentrismus představuje ušlechtilý filozofický pohled, postrádá praktická řešení reálných problémů, jako je rozdělování zdrojů, správa životního prostředí a ekonomických systémů.¹⁵⁴

Biocentrismus je nejlépe chápat jako postoj k životu, nikoli jako soubor pravidel. Úctyhodné a pokorné zacházení s každým živým tvorem může učinit lidský život smysluplnějším, a právě tak může biocentrická etika formovat návyky a postoje, které pomáhají lidem ve vzájemném působení s ostatními bytostmi.¹⁵⁵

Debaty o biocentrismu stále podněcují k zamyšlení nad vztahem člověka k životnímu prostředí a ostatním živým tvorům. Zatímco kritici zpochybňují jeho praktičnost, vědecký

---

¹⁵¹ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

¹⁵² DERR, Thomas Sieger. The Challenge of Biocentrism. Creation at Risk: Religion, Science and Environmentalism. In: RAE, Scott B., WONG, Kenman L. *Beyond Integrity* [online]. Second edition. Zondervan. 2013, s. 401 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/V9d4j8_Beyond_Integrity%20business%20ethics.pdf#page=381

¹⁵³ Tamtéž, s. 401.

¹⁵⁴ SAAD, Mohammed. *Debunking Biocentrism: Examining the Criticisms* [online]. 30.01.2024 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://digitaltreasure.org/debunking-biocentrism/>

¹⁵⁵ DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

základ a možná antropocentrická úskalí, zastánci tvrdí, že biocentrismus nabízí cenný základ pro přehodnocení naší etické odpovědnosti vůči planetě a jejím rozmanitým obyvatelům.¹⁵⁶

3.3. Válečné konflikty z pohledu biocentrismu

Ve veřejných debatách jsou otázky dopadu válek na životní prostředí obvykle odsouvány do pozadí. Autor hovoří o souvislosti mezi pacifismem a ekologismem.¹⁵⁷ Mnozí průkopníci ekologického hnutí se stavěli proti násilí a agresi, ať už byla namířena proti lidem, zvířatům nebo přírodě obecně. Mezi ekologickým myšlením a kritikou militarismu existuje hluboká souvislost. Toto spojení je tak úzké, že vede k zvláštní formě pacifismu v rámci ekologické ideologie. Tento pacifismus vychází buď z biocentrického pohledu, který zdůrazňuje potřebu úcty k životu v našem chování, nebo z antropocentrického pohledu, který zdůrazňuje, že válka poškozuje podmínky pro důstojný lidský život. Společným morálním jmenovatelem ekologismu a pacifismu je doktrína úcty k životu.¹⁵⁸ Teoretici biocentrismu, mluvíme-li pouze o jednom pohledu, však tvrdí, že bychom se měli řídit pravidlem nelhostejnosti v našem jednání s lidskými i nelidskými bytostmi.¹⁵⁹

Problémem spojeným s ekologickým pacifismem je provádění a dodržování ekologických zákonů. Někteří ekologičtí extrémisté káží ekologické požehnání války a násilí jako prostředek ke snížení nadměrné populace, ale takové nápady by neměly být brány vážně, protože zabíjení ve jménu ekologie je absurdní.¹⁶⁰

Válka se téměř nikdy neomezuje na přímé ničení nepřátelských vojáků, ale součástí strategie je ztížit nepříteli život všemi možnými způsoby, což zahrnuje znečištění a zhoršení životního prostředí a omezení přístupu k životně důležitým zdrojům. Jako příklad se uvádí již zmíněné použití látky Agent Orange, která se používala k ničení lesů ve Vietnamu.¹⁶¹

Zničení lesů a kontaminace půdy vážně oslabují možnost obnovy po válce. To odsuzovaly již starověké texty a znovu se to potvrdilo po válce v Perském zálivu na počátku 90. let.¹⁶² Jak již bylo dříve zmíněno, během této války irácká vojska zapálila ropné vrty, což

---

¹⁵⁶ SAAD, Mohammed. *Debunking Biocentrism: Examining the Criticisms* [online]. 30.01.2024 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://digitaltreasure.org/debunking-biocentrism/>

¹⁵⁷ OKSANEN, Markku. *Humanitarian military interventions versus nature: an environmental ethical perspective* [online]. 2005, s. 2 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://www.academia.edu/3213463/Humanitarian_military_interventions_versus_nature_an_environmental_ethical_perspective

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 3.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 3.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 4.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 6.

¹⁶² Tamtéž, s. 6.

způsobilo ekologickou katastrofu, která se rozšířila i mimo region.¹⁶³ Tyto činy byly odsouzeny jako ekologický zločin.¹⁶⁴

Činnost americké a irácké armády způsobila značné poškození životního prostředí a vyvolala celosvětovou debatu o dopadech války na životní prostředí. Válka jako mezinárodní instituce se řídí určitými pravidly, z nichž nejdůležitější jsou Ženevské úmluvy z roku 1949, doplněné v roce 1977 o environmentální protokol.¹⁶⁵ Pravidla upravující environmentální aspekty války se stále vyvíjejí. Mezinárodní válečné smlouvy omezují, co je během války povoleno.

Zvažme jiný případ, kdy v zemi vládoucí diktátor brutálně potlačuje opozici, ničí etnické a náboženské menšiny a porušuje mezinárodní pravidla o lidských právech. Jeho činy vyvolaly mezinárodní debatu o nutnosti zásahu na ochranu obyvatelstva a lidských práv. Pokud je zásah motivován výhradně humanitárními důvody, lze jej označit za „humanitární“. Takový zásah však může poškodit životní prostředí, čímž vzniká dilema mezi ochranou přírody a lidí. Máme tedy dvě krajní pozice: jedna je biocentrická, s důrazem na přírodu, druhá antropocentrická, s důrazem na lidské bytosti.¹⁶⁶

Biocentrickou pozici Oksanen nazývá hluboce zelenou pozicí. Podle této pozice je někdy lepší se zásahům vyhnout, pokud jsou pro životní prostředí velmi škodlivé. Tato pozice může být vnímána jako přehlížení krutého zacházení s lidmi, a někdy je tento přístup kritizován za misantropii, zejména když odmítnutí zásahu umožňuje pokračování krutostí.¹⁶⁷

Humanitární vojenská intervence je ve světové politice velmi diskutovaným tématem. Někdy mohou ekologické ohledy vojenské intervenci zabránit, ale je také možné provádět vojenská intervence výlučně z ekologických důvodů.¹⁶⁸ Mnozí environmentalisté tvrdí, že lidská práva zahrnují ekologická práva, mezi něž patří právo člověka na život v podmínkách, které neohrožují možnost vést plnohodnotný život, a právo podílet se na rozhodování o ekologických otázkách.

---

¹⁶³ KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 7 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

¹⁶⁴ OKSANEN, Markku. *Humanitarian military interventions versus nature: an environmental ethical perspective*. [online]. 2005, s. 6 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/3213463/Humanitarian_military_interventions_versus_nature_an_environmental_ethical_perspective

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 6.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 7.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 7.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 7.

Lze vymezit dvě základní podmínky pro intervenci na základě ekologie: úmyslné zhoršování fyzických podmínek, na nichž je skupina lidí závislá, a ničení přírodních hodnot. Aby bylo možné intervenci nazvat ekologickou, musí být splněny obě tyto podmínky.¹⁶⁹

Pokud má být vojenský zásah ospravedlněn jako porušení důležitých práv na ochranu životního prostředí, neměl by zhoršovat životní prostředí o nic více, než je možné považovat státní zásah za trestný čin proti životnímu prostředí na globální úrovni. Ať už se environmentální povědomí týká příčin války nebo způsobu jejího vedení, výsledky vojenských akcí jsou často nepředvídatelné a jejich dopad na životní prostředí je obtížné předvídat. Proto existují pochybnosti o oprávněnosti intervence výlučně z ekologických důvodů.¹⁷⁰

Další autorka hovoří o o tom, že spojení mezi lidskou kulturou a přírodou dnes nabývá na významu. Naše kultura ovlivňuje a je utvářena přírodou a biokultura je naší snahou o dosažení této vzájemné závislosti, která přispívá k harmonickému soužití všech forem života a k ochraně přírody. Kromě toho může biokultura poskytnout potřebné podněty k tomu, aby se všechny snahy řídily biocentrickými principy a aby lépe porozuměly biosu¹⁷¹ na naší planetě a chránily jej.¹⁷²

Biokultura není jen následováním biocentrických principů, ale také projevem života. Vytváření nových kulturních hodnot založených na globálním chápání biosu může světu pomoci uvědomit si nutnost ochrany životního prostředí a naléhavost boje řešení environmentálních hrozeb. Biokultura může také poskytnout morální vodítko pro přehodnocení současných postojů a hodnocení budoucnosti. Uvědomění si významu ochrany biosu může z přijetí biokulturních hodnot učinit jedinou možnou strategií pro budoucnost.¹⁷³

Dnešní hrozby pro životní prostředí jsou celosvětovým problémem, který vyžaduje globální řešení pro dosažení míru a vzájemné porozumění. Mezinárodní spolupráce může

---

¹⁶⁹ OKSANEN, Markku. *Humanitarian military interventions versus nature: an environmental ethical perspective* [online]. 2005, s. 8 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://www.academia.edu/3213463/Humanitarian_military_interventions_versus_nature_an_environmental_ethical_perspective

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 9.

¹⁷¹ Pojem „bios“ odkazuje na základní princip života a jeho ochranu, zdůrazňující, že všechny životní formy mají vlastní hodnotu a práva. „Bios“ symbolizuje nejen fyzické aspekty života, ale i jeho větší filozofickou a morální hodnotu, kterou by společnost měla uznávat a chránit v zájmu budoucích generací a celkového blahobytu planety.

¹⁷² VLAIVIANOS-ARVANITIS, A. *Biopolitics – the bio-environment building a biocentric millennium society* [online]. 03.06.1997, vol. 6, s. 3 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://biopolitics.gr/biowp/publications/proceedings/biopolitics-the-bio-environment-volume-vi/>

¹⁷³ Tamtéž, s. 3.

vést k „*biodiplomacii*“, kdy státy nebudou bojovat proti sobě navzájem, ale proti ničení a narušování životního prostředí. Místo soupeření bude politika usilovat o jednotu. Biodiplomacie vnímá lidstvo jako součást společného ekosystému, v němž jsou všechny živé bytosti propojeny, a usiluje o ochranu všech forem života. Jejím cílem je také zlepšit mezilidské vztahy a dosáhnout míru na celém světě.¹⁷⁴

Autorka této kritiky vybízí k tomu, aby svět přestal investovat do válek a začal investovat do ochrany biosféry a ekologie. Soutěžení ve vývoji zbraní by mělo být nahrazeno spoluprací při hledání způsobů ochrany životního prostředí. Hlavní výzvou 21. století by měla být transformace stávajících vojenských strategií na ochranu životního prostředí. Vojenské zdroje a technologie lze přizpůsobit potřebám ochrany životního prostředí, jako je zalesňování, čištění vody, kontrola půdní eroze, ochrana ozónové vrstvy a čištění území od radiace.¹⁷⁵

Klíčovou myšlenkou biolegislativy je propojení ochrany práv přírody s ochranou práv budoucích generací.¹⁷⁶ Biolegislativa zdůrazňuje, že vedle lidských práv existují také lidské povinnosti, jejichž cílem je naše společná odpovědnost za zachování životního prostředí a zlepšení kvality života v celosvětovém měřítku. Mezinárodní právní předpisy by proto měly výslovně zahrnovat ochranu biosféry a stávající ekologické normy by měly být rozšířeny a revidovány. Je důležité, aby se bioekologická hlediska stala jedním z určujících faktorů při rozhodování na všech možných úrovních. Je také důležité si uvědomit, že ochrana přírody je cestou k udržitelnému hospodářskému rozvoji.

Vzhledem k tomu, že je v současné době velmi důležité zabránit zhoršování životního prostředí a chránit práva budoucích generací, stává se prosazování bioetiky klíčovým úkolem. Z filozofického hlediska je bioetika úzce spjata s principem úcty k životu. Pro bioetiku má prvořadý význam filozofická myšlenka, že každý člověk, každá forma života představuje unikátní, absolutní hodnotu. Zdůrazňuje jedinečnou hodnotu každého člověka a každé formy života, která s sebou nese zvláštní odpovědnost. Člověk je spojen se všemi živými bytostmi a je na nich závislý, což zdůrazňuje potřebu harmonického soužití s přírodou.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ VLAVIANOS-ARVANITIS, A. *Biopolitics – the bio-environment building a biocentric millennium society* [online]. 03.06.1997, vol. 6, s. 6 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z:

<https://biopolitics.gr/biowp/publications/proceedings/biopolitics-the-bio-environment-volume-vi/>

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 6.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 6.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 7.

4. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na analýzu vlivů válečných konfliktů na životní prostředí a srovnání dvou klíčových filozofických přístupů k této problematice: antropocentrismu a biocentrismu. Antropocentrismus často vede k přehlížení širších environmentálních dopadů vojenských činností, naopak biocentrismus umožňuje lépe pochopit a ocenit širší environmentální důsledky válečných konfliktů. Co se týče vlivů válečných konfliktů, tak ty měly vždy rozsáhlé a dlouhodobé negativní dopady na naši planetu, ale moderní technologie je posunuly na zcela novou úroveň. S rozvojem moderních zbraní a vojenských technologií, jako jsou chemické zbraně, jaderné bomby a drony, se ničivá síla válek výrazně zvýšila. Tyto technologie umožnily vedení války s větší přesností a účinností, avšak za cenu enormního zničení životního prostředí. Příroda trpí nejen přímými škodami způsobenými boji, ale i dlouhodobými ekologickými důsledky, jako je znečištění půdy a vody, ztráta biodiverzity a narušení ekosystémů. Moderní války tak mají za následek nejen okamžité ztráty na životech a majetku, ale způsobují také dlouhodobé škody na přírodním prostředí a prohlubují environmentální krize.

4.1. Analýza rozdílů mezi antropocentrismem a biocentrismem obecně

Antropocentrismus a biocentrismus představují dva odlišné filozofické přístupy, které zásadně ovlivňují naše vnímání světa a přístupy k ochraně životního prostředí. Antropocentrismus staví člověka do centra vesmíru a považuje lidské potřeby a zájmy za nejvyšší hodnotu. Tento přístup vnímá přírodu primárně jako prostředek k uspokojování lidských potřeb a její hodnota je odvozena z její užitečnosti pro člověka. Ochrana přírodních zdrojů je důležitá především z důvodu zajištění dlouhodobé udržitelnosti pro budoucí generace lidí.

Na druhé straně, biocentrismus přisuzuje prvořadý význam všem živým organismům na planetě, nejen člověku. Podle tohoto přístupu mají všechny formy života svou vlastní vnitřní hodnotu a zaslouží si morální a etický respekt. Tento přístup zdůrazňuje rovnost zájmů všech biologických druhů a tvrdí, že příroda neexistuje pouze pro uspokojování lidských potřeb. Biocentrismus vnímá svět jako jednotný celek, kde neexistuje hierarchie mezi lidmi a ostatními formami života. Každý organismus, ať už rostlina, zvíře nebo člověk, je rovnocennou součástí přírodního systému. Tento přístup kritizuje jakékoli poškozování přírody, protože to narušuje integritu ekosystémů a ohrožuje přežití všech druhů, nejen člověka.

Klíčovým rozdílem mezi těmito přístupy je prioritizace hodnot. Antropocentrismus se zaměřuje na lidské potřeby a zájmy, zatímco biocentrismus staví na první místo ochranu všech forem života a ekosystémů jako celku. Zatímco antropocentrický přístup k ochraně životního prostředí je pragmatický a zaměřuje se na udržitelný rozvoj pro budoucí generace lidí, biocentrický přístup zdůrazňuje ochranu přírody pro její vnitřní hodnotu, bez ohledu na její přímou užitečnost pro člověka.

Tato rozdílná vnímání vedou k odlišným přístupům k ochraně a obnově přírody. Zatímco antropocentrismus se zaměřuje na obnovu zdrojů nezbytných pro lidské přežití a blahobyt, biocentrismus klade důraz na obnovení přirozeného stavu přírody a ochranu všech forem života. Tyto rozdílné filozofické přístupy mají významný dopad na formulaci politik a strategií zaměřených na ochranu životního prostředí a mohou vést k vyváženějším a udržitelnějším řešením, která respektují jak lidské potřeby, tak potřeby přírody.

4.2. Analýza rozdílů mezi antropocentrismem a biocentrismem v hodnocení environmentálních důsledků válečných konfliktů

Antropocentrismus a biocentrismus poskytují odlišné pohledy na to, jak hodnotit a reagovat na ekologické dopady válečných konfliktů. Každý z těchto přístupů klade důraz na různé hodnoty a priority, což vede k odlišným pohledům na zničení životního prostředí během válek. Z hlediska antropocentrismu jsou důsledky válečných konfliktů posuzovány především podle toho, jak ovlivňují lidskou populaci a její schopnost přežít a prosperovat, zatímco dopady na přírodu jsou často považovány za méně důležité. Ve válečných konfliktech se tak příroda často stává nejen obětí vedlejších škod, ale je také využívána jako strategický prostředek nebo dokonce jako vojenský cíl, zatímco v centru pozornosti jsou bezprostřední lidské ztráty, zranění, utrpení a destrukce infrastruktury, která je nezbytná pro lidský život. Znečištění životního prostředí, jako je kontaminace vodních zdrojů, půdy a ovzduší, je vnímáno primárně v kontextu jeho dopadu na lidské zdraví a pohodu. Například po válce v Perském zálivu byla hlavní pozornost věnována obnově zničené infrastruktury a dekontaminaci ropných skvrn, což mělo pomoci především lidem.

Naopak biocentrismus hodnotí důsledky válečných konfliktů z pohledu všech živých organismů a ekosystémů, nikoli pouze lidí. Tento přístup uznává, že války škodí nejen lidem, ale také zvířatům, rostlinám a celým ekosystémům. Biocentrismus zdůrazňuje tragédii ztráty biodiverzity a destrukce habitatů, které jsou často považovány za vedlejší škody v tradičním, antropocentricky orientovaném válečném vedení. Upozorňuje také na dlouhodobé ekologické škody, které mohou trvat desetiletí nebo i staletí, než se příroda zotaví. Použití

chemických látek, jako byl Agent Orange během války ve Vietnamu, je vnímáno jako závažný zločin proti přírodě, který má dalekosáhlé důsledky nejen pro lidi, ale i pro všechny ostatní formy života.

Hlavní rozdíly mezi antropocentrismem a biocentrismem spočívají ve způsobu, jakým oba přístupy hodnotí a reagují na poškození životního prostředí. Antropocentrismus se primárně zaměřuje na ochranu lidského života, zdraví a ekonomiky, a environmentální škody považuje za problém hlavně tehdy, když mají negativní dopad na lidi. Naopak biocentrismus klade důraz na ochranu všech živých bytostí a ekosystémů jako celku, kde každá forma života má vnitřní hodnotu, a proto je jakékoliv poškozování přírody nepřijatelné bez ohledu na jeho dopady na lidi. Antropocentrismus hodnotí škody na přírodě hlavně podle toho, jak ovlivňují lidské zdraví a prosperitu, zatímco biocentrismus vnímá tyto škody jako morální problém sám o sobě, kde zničení ekosystémů a umírání živočichů je považováno za eticky nepřijatelné. V reakci na poškození životního prostředí se antropocentrismus soustředí na obnovu zdrojů důležitých pro lidský blahobyt, zatímco biocentrismus usiluje o obnovu přirozeného stavu přírody a ochranu všech forem života.

Tato rozdílná vnímání mají přímý vliv na způsob, jakým jsou plánovány a realizovány rekonstrukční a obnovné projekty po válečných konfliktech. Zatímco antropocentrický přístup může upřednostňovat rychlá a pragmatická řešení zaměřená na potřeby lidí, biocentrický přístup vyžaduje holistický a udržitelný přístup, který bere v úvahu složitost a vzájemnou provázanost všech forem života a jejich přírodního prostředí. Kombinace těchto dvou přístupů může přispět k udržitelnému rozvoji a ochraně životního prostředí pro budoucí generace.

4.3. Podobnosti mezi antropocentrismem a biocentrismem

V kontextu současných ekologických výzev, kde antropocentrismus a biocentrismus často stojí v protikladu, však lze nalézt několik společných prvků, které pomáhají lépe pochopit jejich vztah k přírodě. Oba směry uznávají, že člověk hraje klíčovou roli ve světě, i když se jejich pohledy na tuto roli liší. Antropocentrismus zdůrazňuje lidskou výjimečnost a zodpovědnost za využívání přírodních zdrojů k uspokojení lidských potřeb a to s důrazem na jejich udržitelné a spravedlivé využívání pro budoucí generace. Biocentrismus, na druhé straně, rozšiřuje etické povinnosti na všechny formy života, uznává rovnost všech bytostí a zdůrazňuje hodnotu přírody jako takové.

Podobnost mezi těmito směry spočívá také ve společném uznání významu udržitelného rozvoje a potřeby etického přístupu k přírodě. Oba směry vyzývají k zamyšlení nad našimi

činy a jejich důsledky, a podporují tak myšlenku odpovědného a uvědomělého chování vůči životnímu prostředí. Zatímco antropocentrismus zdůrazňuje dominanci člověka, uznává potřebu chránit přírodu jako prostředek k zajištění dlouhodobé prosperity lidstva. Biocentrismus, navzdory svému důrazu na rovnost všech forem života, rovněž vnímá lidstvo jako součást širšího ekologického společenství, kde je harmonie mezi lidmi a přírodou klíčem k přežití a blahobytu všech.

Oba směry nás vedou k hlubšímu uvědomění si naší zodpovědnosti a vztahu k přírodě, přičemž každý z nich poskytuje jedinečný pohled na to, jak by tato harmonie měla být dosažena a udržována. Tímto způsobem se stávají komplementárními nástroji pro budování etické a udržitelné společnosti, v níž je úcta k přírodě základním principem našeho jednání.

4.4. Analýza kritiky antropocentrismu a biocentrismu

Kritika obou filozofických přístupů reflektuje hluboké filozofické rozdíly v přístupu k hodnocení a interakci s přírodním světem.

Kritika antropocentrismu zdůrazňuje, že tento přístup nedostatečně uznává význam a práva ostatních živých bytostí a ekosystémů, což vede k neudržitelnému vyčerpávání přírodních zdrojů a ignoraci základních ekologických funkcí, které udržují život na Zemi. Antropocentrismus je často kritizován za podporu neudržitelného rozvoje a je vnímán jako eticky omezený, protože morální povinnosti se vztahují pouze na člověka a důsledky jednání vůči přírodě a jiným bytostem jsou posuzovány pouze z hlediska lidského blahobytu. Tato kritika požaduje přehodnocení lidských priorit ve prospěch inkluzivnějších a udržitelnějších modelů myšlení a jednání, které respektují komplexní vztahy mezi různými formami života.

Na druhé straně, kritika biocentrismu poukazuje na potenciální problémy s nadměrným zdůrazňováním rovnosti mezi všemi formami života, což může vést k praktickým a etickým dilematům ve snaze vyvážit lidské potřeby s právy a potřebami ostatních živých bytostí. Někteří kritici argumentují, že biocentrismus může být nerealistický v jeho aplikaci v moderních společnostech, kde lidské zájmy často dominují politickým a ekonomickým záměrům. Tato kritika zdůrazňuje potřebu nalézt vyvážený přístup, který respektuje jak lidské, tak nelidské životy, ale zároveň zůstává prakticky proveditelný a citlivý k lidské socioekonomické realitě.

Obě formy kritiky ilustrují hluboké rozdíly ve vnímání a hodnocení vztahu mezi člověkem a přírodou, každá s vlastními silnými a slabými stránkami. Důležité je, že dialog

mezi těmito dvěma pohledy může vést k většímu pochopení a lepším řešením pro udržitelný rozvoj a ochranu přírodního světa.

4.5. Možná spolupráce antropocentrismu a biocentrismu

Antropocentrismus a biocentrismus, ačkoli se často považují za protikladné filozofické přístupy, mohou při hledání řešení pro minimalizaci negativních dopadů válečných konfliktů na životní prostředí efektivně spolupracovat a vzájemně se doplňovat.

Antropocentrismus, na jedné straně, může prakticky motivovat lidi k ochraně životního prostředí tím, že ukaže, jak taková opatření přispívají k lidskému blahobytu. Tento přístup může získat širokou podporu veřejnosti a politiků, protože ochrana přírody je viděna jako klíčová pro lidské zdraví, bezpečnost a ekonomickou prosperitu, což usnadní zavedení environmentálních politik.

Na druhé straně, integrace biocentrických hodnot do environmentálních politik může zajistit, že ochrana přírody nebude pouze nástrojem pro lidský prospěch, ale cílem sama o sobě. Biocentrický přístup může inspirovat k hlubšímu respektu k přírodě a podporovat dlouhodobou udržitelnost.

Spolupráce těchto dvou přístupů může vést k vyváženým a komplexním řešením. Například při obnově ekosystémů po válečných konfliktech může antropocentrický přístup zdůraznit důležitost čisté vody a zdravé půdy pro místní obyvatele, zatímco biocentrismus zajistí, že rekonstrukční úsilí bude respektovat a podporovat biologickou rozmanitost a přirozené procesy. Tento kombinovaný přístup může také pomoci vyvinout preventivní opatření, která minimalizují environmentální škody během konfliktů. Vojenské strategie mohou zahrnovat environmentální aspekty, které chrání kritické přírodní zdroje a ekosystémy, čímž se snižují dlouhodobé negativní dopady na životní prostředí.

Integrace antropocentrických a biocentrických principů může vést k vytvoření globálních politik a dohod, které budou podporovat jak lidský blahobyt, tak ochranu přírody. Takový synergický přístup může přinést trvalá řešení, která zajistí harmonické soužití člověka s přírodou a vytvoří základ pro udržitelný rozvoj v postkonfliktních oblastech. Oba filozofické přístupy tak mohou společně přispět k minimalizaci negativních dopadů válečných konfliktů na životní prostředí

Spojením antropocentrismu a biocentrismu můžeme dosáhnout vyváženého přístupu k ochraně životního prostředí, který zohledňuje jak lidské potřeby, tak potřeby přírody. Tato

kombinace může vést k formulaci politik a strategií, které jsou jak praktické, tak eticky odpovědné, a které podporují harmonické soužití člověka s přírodou.

4.6. Úvaha o změnách v chápání antropocentrismu a biocentrismu

Vzhledem k současným ekologickým problémům a ničivým dopadům válek, by bylo vhodné přehodnotit pojetí antropocentrismu a biocentrismu. Tradiční pojetí těchto přístupů už nestačí na řešení dnešních složitých problémů. Antropocentrismus často nebere v úvahu dlouhodobé ekologické důsledky lidské činnosti a vede k využívání přírodních zdrojů a ničení ekosystémů, což má katastrofální důsledky nejen pro přírodu, ale i pro lidstvo samotné. Na druhou stranu, biocentrismus může být těžko použitelný v praxi, neboť absolutní rovnost všech forem života je těžko dosažitelná a může vést ke střetům zájmů.

Bylo by vhodné transformovat antropocentrismus směrem k inkluzivnímu pojetí. Toto obnovené pojetí by stále uznávalo lidské potřeby jako centrální, ale zároveň by zahrnovalo větší respekt k ekologickým systémům a dlouhodobým důsledkům lidských činností. Takový inkluzivní antropocentrismus by podporoval udržitelné využívání přírodních zdrojů, zachování biologické rozmanitosti a minimalizaci negativních dopadů lidských činností na životní prostředí. To by znamenalo, že lidské činnosti by měly být plánovány a prováděny s ohledem na zachování ekologické rovnováhy a zdraví planety.

Pojetí biocentrismu bychom mohli transformovat směrem k pragmatičtějšímu přístupu. Toto pragmatičtější pojetí by stále uznávalo vnitřní hodnotu všech živých bytostí a zdůrazňovalo jejich rovnost, ale zahrnovalo by vědecké poznatky o fungování ekologických systémů a podporovalo praktická opatření na ochranu biologické rozmanitosti a ekosystémů. Tento pragmatičtější biocentrismus by tedy vyžadoval integraci vědeckého výzkumu do rozhodovacích procesů, aby ochrana přírody byla založena na pevných vědeckých základech.

Tato transformace ve filozofických přístupech by mohla vést k lepšímu porozumění a účinnějším strategiím pro ochranu životního prostředí během válečných konfliktů. Inkluzivnější antropocentrismus by zajistil, že lidské potřeby a zájmy budou uspokojovány způsobem, který zároveň respektuje a chrání přírodu. Pragmatičtější biocentrismus by poskytl etický rámec pro ochranu všech forem života a ekosystémů, na kterých naše planeta závisí. Tímto způsobem bychom mohli dosáhnout udržitelnějšího a spravedlivějšího světa, v němž jsou ekologické a lidské zájmy vyvážené a vzájemně propojené.

4.7. Možné strategie k minimalizaci vlivu válečných konfliktů na životní prostředí

Za účelem minimalizace negativních dopadů válečných konfliktů na životní prostředí je nezbytné vypracovat a provést různé strategie. Jedním z hlavních kroků by mohlo být posílení mezinárodních právních rámců pro ochranu životního prostředí během válek a to včetně dodržování a aktualizace Ženevských úmluv. Tato pravidla by mohla být aktualizována a rozšířena o nové právní normy, které by se specificky zaměřovaly na ochranu životního prostředí ve válečných podmínkách. Kromě toho by mělo být mezinárodní trestní právo rozšířeno o specifické ustanovení týkající se environmentálních zločinů, což by zahrnovalo tresty pro jednotlivce nebo státy, které se úmyslně dopouštějí ničení přírody. Tato opatření by mohla působit jako silný odstrašující prostředek proti ničení přírody a mohla by podpořit větší zodpovědnost a dodržování mezinárodních závazků.

Pro efektivní integraci ochrany životního prostředí do vojenských strategií je důležité, aby vojenské doktríny a operační plány obsahovaly jasné pokyny k minimalizaci environmentálních dopadů. To by mohlo zahrnovat výcvik vojáků v ekologických zásadách a také používání ekologicky šetrnějších technologií a munice. Důležitá může být také podpora vývoje a nasazení méně toxických materiálů, které při výrobě a použití neuvolňují škodlivé chemické látky do životního prostředí.

Dalším krokem mohou být investice do technologií, které usnadňují rychlé zalesňování a obnovu poškozených ekosystémů. Tyto technologie by mohly zahrnovat pokročilé biotechnologie nebo inženýrské techniky, které umožňují rychlou obnovu vegetace a biotopů.

Je důležité, aby tato opatření byla součástí širších bezpečnostních a obranných politik jak na národní, tak na mezinárodní úrovni. Prioritou by měla být integrace ochrany životního prostředí do vojenských operací a strategií, což by mělo zahrnovat aktivní spolupráci mezi státy a mezinárodními organizacemi pro vývoj a implementaci efektivních pravidel a norem.

Po ukončení konfliktu by měly být upřednostňovány projekty zaměřené na ekologickou obnovu, včetně čištění kontaminovaných oblastí, zalesňování a obnovy vodních zdrojů, a to s podporou mezinárodní spolupráce a finančních prostředků pro rychlou a účinnou obnovu. Implementace monitorovacích systémů a pravidelné zveřejňování údajů o environmentálních škodách by mohly zvýšit veřejné povědomí a podpořit zodpovědné chování.

Vzdělávací programy a školení mohou pomoci zvýšit povědomí o ochraně životního prostředí během válečných konfliktů. Informace o ekologických dopadech válek a výcvik v oblasti environmentálních opatření mohou vést k lepšímu rozhodování a zodpovědnějšímu chování u vojáků, politiků a veřejnosti. Je důležité zapojení místních komunit, protože lidé, kteří žijí v dané oblasti, nejlépe rozumí svému prostředí a jsou přímo ovlivněni jeho stavem. Aktivní účast těchto komunit zvyšuje účinnost projektů na ochranu a obnovu přírody a zajišťuje jejich dlouhodobou udržitelnost. To zahrnuje vzdělávání o správném využívání přírodních zdrojů, techniky obnovy poškozených ekosystémů a strategie pro snižování environmentálních rizik v budoucnu.

Implementace těchto strategií však vyžaduje mezinárodní spolupráci, politickou vůli a závazek všech zúčastněných stran k ochraně přírody i v době válečných konfliktů. Kombinace právních rámců, technologických inovací, obnovy životního prostředí a vzdělávání může výrazně přispět k minimalizaci negativních dopadů válečných konfliktů na životní prostředí a podpořit udržitelný rozvoj pro budoucí generace.

4.8. Analýza použité literatury

Při psaní této bakalářské práce jsem se opírala o širokou škálu odborné literatury, která zahrnovala jak tištěné, tak elektronické zdroje. Významnou část literatury tvořily zdroje dostupné na internetu, což odráží současný trend v akademickém výzkumu a dostupnosti aktuálních informací. Internetové zdroje byly klíčové pro získávání nejnovějších dat, statistik a případových studií týkajících se environmentálních dopadů válečných konfliktů.

Velká část literatury, kterou jsem využívala pro teoretický rámec, zejména pro koncepty antropocentrismu a biocentrismu, pocházela od českých a ruských vědců a z anglicky psaných zdrojů. Čeští a ruští vědci významně přispěli k filozofické diskusi o těchto přístupech, zatímco anglické zdroje poskytly široký mezinárodní pohled a důkladnou analýzu. Tento mix literatury umožnil komplexní a mnohostranné porozumění daným konceptům.

Při zkoumání přístupů antropocentrismu a biocentrismu se ukázalo, že dostupnost materiálů na tato témata se značně liší. Zatímco zdroje pojednávající o antropocentrismu jsou poměrně snadno dostupné a často používané, materiály zabývající se biocentrismem, zejména v kontextu válečných konfliktů, jsou téměř nereálné k nalezení. Důvodem může být skutečnost, že biocentrismus vyžaduje hluboké změny v myšlení a postojích k životnímu prostředí a v tradičně antropocentrických společnostech často naráží na určité překážky, což se odráží v omezenější dostupnosti relevantní literatury.

Je také třeba poznamenat, že je relativně málo české a ruské odborné literatury, která by se specificky zabývala environmentálními dopady válečných konfliktů, což představovalo výzvu při sběru relevantních dat a nutnost obrátit se k zahraničním zdrojům, které poskytly potřebné informace a kontext.

Shrnutím lze říci, že pro svoji práci jsem čerpala z rozmanitého spektra zdrojů, které zahrnovaly internetové databáze, anglické, české a ruské akademické publikace. Tento přístup umožnil hlubokou analýzu válečných konfliktů a jejich dopadů na životní prostředí a také poskytl teoretický základ pro porovnání antropocentrismu a biocentrismu. Využití různorodé literatury přispělo k celkové hloubce práce, i když současně odhalilo nedostatek specifické odborné literatury v českém a ruském kontextu.

4.9. Shrnutí přínosu přístupu

Tato bakalářská práce přispívá k hlubšímu porozumění environmentálních dopadů válečných konfliktů z perspektivy antropocentrismu a biocentrismu. Práce propojuje dvě významné oblasti – vojenské konflikty a jejich environmentální vliv – a díky tomuto interdisciplinárnímu přístupu umožňuje hlubší pochopení komplexních interakcí mezi lidskou činností a přírodním prostředím, což je klíčové pro tvorbu efektivních politik a strategií.

Tím, že práce srovnává filozofické koncepty antropocentrismu a biocentrismu, poskytuje teoretický rámec pro lepší pochopení různých přístupů k ochraně životního prostředí. Přináší také hlubší vhled do toho, jak kombinace antropocentrických a biocentrických principů může přispět k udržitelnějším a etičtějším řešením ekologických problémů způsobených válečnými konflikty. Práce tak nabízí impulzy pro další výzkum a praktické aplikace, a přispívá k diskusím o etice a morálce ve vztahu k environmentálním škodám způsobeným válečnými konflikty.

Detailní popis konkrétních případů přispívá ke zvýšení povědomí o dlouhodobých důsledcích válečných konfliktů. Práce tak podporuje důležitost ochrany životního prostředí v rámci vojenských strategií a politik. Literární mezera o environmentálních dopadech válečných konfliktů v akademickém prostředí může inspirovat další výzkum a publikace v této oblasti, čímž se zlepší porozumění a řešení těchto problémů.

Budoucí výzkum by mohl dále rozvíjet zjištění této práce, zejména v oblasti konkrétních případových studií a použitím teoretických modelů v různých geografických a politických kontextech. Také by bylo užitečné prozkoumat, jak se dají doporučené politiky a strategie uplatnit v praxi.

Celkově, moje bakalářská práce přispívá k obohacení diskurzu o environmentální etice a válečných konfliktech, poskytující nové poznatky, které mohou sloužit jako základ pro formulaci nových politik a strategií zaměřených na ochranu životního prostředí v kontextu válečných konfliktů. Práce zároveň prohlubuje porozumění komplexnímu vztahu mezi válečnými konflikty a životním prostředím a vyzývá k přehodnocení tradičních vojenských strategií ve prospěch nových modelů, které respektují a chrání přírodní zdroje a ekosystémy. Tímto způsobem může naše společnost směřovat k udržitelnějšímu a eticky odpovědnějšímu chování, které minimalizuje negativní dopady na přírodu a zároveň podporuje dlouhodobý mír a bezpečnost.

Seznam použité literatury

ALTANTSETSETSEG, P. Mongolské environmentální vědomí: propedeutika a perspektivy. *Zpravodaj Burjatské státní univerzity. Vzdělání. Osobnost. Společnost* [online]. 2013, s. 59-64 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/mongolskoe-ekologicheskoe-soznanie-propedevtika-i-perspektivy>

Anthropocentrismus. In: *Cambridge Dictionary* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/anthropocentrism>

Anthropocentrismus. In: *Oxford Dictionary* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/anthropocentrism?q=Anthropocentrism>

Antropocentrismus. In: *Velká sovětská encyklopedie* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/064/029.htm>

APRESYAN, R. Morální a filozofický význam dilematu antropocentrismu a nonantropocentrismu. *Etická mysl* [online]. 2010, s. 5-19 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/moralno-filosofskiy-smysl-dilemmy-antropotsentrizma-i-nonantropotsentrizma>

ASEJEV, Arkadij. *Etika „úcty k životu“ Alberta Schweitzera* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://www.abccba.ru/>

Biocentrism. In: *Dictionary* [online]. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.dictionary.com/browse/biocentrism>

Biocentrism. In: *Oxford English Dictionary* [online]. 2023 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://www.oed.com/dictionary/biocentrism_n?tab=meaning_and_use

Biocentric. In: *Merriam-Webster Dictionary*. (Nedatováno) [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/biocentrism>

DESJARDINS, Joseph R. Biocentrism | Environmental Ethics, Animal Rights & Conservation. In: *Encyclopedia Britannica* [online]. 17.12.2013 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/biocentrism>

DERYABO S., YASVIN V. *Environmentální psychologie a pedagogika* [online]. 16.09.2019, s. 3-208 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://studfile.net/preview/9323155/>

DERR, Thomas Sieger. The Challenge of Biocentrism. Creation at Risk: Religion, Science and Environmentalism. In: RAE, Scott B., WONG, Kenman L. *Beyond Integrity* [online]. Second edition. Zondervan. 2013, s. 379-405 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/V9d4j8_Beyond_Integrity%20business%20ethics.pdf#page=381

EFREMENKO, D. Antropocentrismus vs. biocentrismus v debatě o udržitelném rozvoji a interakci člověka a biosféry. Úvodní článek. Antropo-technogenní degradace biosféry: návrhy na její překonání. *Sborník z ruské mezioborové vědecké a praktické conference* [online]. 2014, s. 6-18 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <http://ukros.ru/wp->

content/uploads/2014/11/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%B1%D0%B8%D0%BE%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0.pdf

GAIDENKO, R. Antropocentrismus. In: *Velká ruská encyklopedie* [online]. 2016, [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://old.bigenc.ru/philosophy/text/702474>

GRAY, Mark Allan. The International Crime of Ecocide. *California Western International Law Journal* [online]. 1996, vol. 26, no. 2, s. 215-272 [cit. 2024-05-04]. Dostupné z: <https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwilj/vol26/iss2/3/>

JER, Sandra Baquedano. Ecocide or Environmental Self-Destruction? *Environmental Ethics* [online]. 2019, vol. 41, no. 3, s. 237-247 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/JEREOE>

KHAN, M. *The Environmental Impacts of War and Conflict* [online]. 2022, s. 1-13 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.ids.ac.uk/publications/the-environmental-impacts-of-war-and-conflict/>

KISHKIN, N., NEHAMKIN, V. Pojem „ekocentrismus“: vědecký a filozofický obsah. *Humanitární zpravodaj* [online]. 2017, vol. 58, no. 8, s. 1-18 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://hmbul.bmstu.ru/catalog/hum/phil/459.html>

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Vydání třetí, v Karolinu první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023, ISBN 978-80-246-5337-2.

KOVTUN, S., SHISHKINA, A. O podstatě antropocentrismu v moderních filozofických koncepcích. *Intelligence. Inovace. Investice* [online]. 2018, s. 50-52 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-suschnosti-antropotsentrizma-v-sovremennyh-filosofskih-kontseptsiyah>

KRAINOV, A. *Biocentrismus jako model ekologického rozvoje společnosti: sociálně-filozofická analýza* [online]. 30.06.2020, vol. 20, no. 2, s. 129-133 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/biotsentrizm-kak-model-ekologicheskogo-razvitiya-obschestva-sotsialno-filosofskiy-analiz>

LE GOFF, J. *Civilizace středověkého Západu*. Moskva, Progress, 1992 ISBN 978-5-98426-205-7

LEOPOLD, Aldo. Etika Země. *Filozofický časopis* [online]. 1991, vol. 39, č. 6, s. 1010-1026 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:ead0ab68-48e1-11e1-1232-001143e3f55c?page=uuid:ead0ab69-48e1-11e1-1232-001143e3f55c>

NORTON, Bryan G. Environmental ethics and weak anthropocentrism. *Environmental Ethics* [online]. 1984, vol. 6, no. 2, s. 131-148 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/NOREEA-3>

OKSANEN, Markku. *Humanitarian military interventions versus nature: an environmental ethical perspective* [online]. 2005, s. 1-11 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://www.academia.edu/3213463/Humanitarian_military_interventions_versus_nature_a_n_environmental_ethical_perspective

PARANJAK, R., GUTYJ, B., LYTVYN, N., DIDORENKO, Y. Problems of environmental protection as an aspect of military confrontation. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary*

Medicine and Biotechnologies. Agricultural Sciences [online]. 2023, vol. 25, no. 98, s. 200-207 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://nvlvet.com.ua/index.php/agriculture/article/view/4877>

PRUDCHENKO, E., DYUPINA, Y., DIZER, J. Historie pojmu „antropocentrismus“ v kontextu moderních úvah o člověku a civilizaci. *Rukopis* [online]. 2020, vol. 13, no. 5, s. 150-154 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-ponyatiya-antropotsentriзм-v-kontekste-sovremennyh-razмышleniy-o-cheloveke-i-tsivilizatsii>

PROCHOROVÁ, I. Ekologická etika a biocentrismus: analýza filozofických přístupů. *Humanitární ekologický časopis* [online]. 2001, vol. 3 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://ecoethics.com.ua/old/m06/>

RAMINDU, Perera. Environmental destruction during armed conflict, anthropocentrism-ecocentrism divide and defining ecocide. *Asia-Pacific Journal of International Humanitarian Law* [online]. 2023, vol. 4 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://apjhl.org/article/environmental-destruction-during-armed-conflict-anthropocentrism-ecocentrism-divide-and-defining-ecocide/>

REICHBERG, Gregory, SYSE, Henrik. Protecting the Natural Environment in Wartime: Ethical Considerations from the Just War Tradition. *Journal of Peace Research* [online]. 2000, vol. 37, no. 4, s. 449-468 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/424641>

RIGINA, E. Ekologická etika jako filosofický fenomén. *Vědecká recenze. Biologické vědy* [online]. 12.09.2016, no. 4, s. 30-51 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://science-biology.ru/ru/article/view?id=1010>

SAAD, Mohammed. *Debunking Biocentrism: Examining the Criticisms* [online]. 30.01.2024 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://digitaltreasure.org/debunking-biocentrism/>

SYCHEV, A. *Dobro a zlo v environmentální etice. Prohlášení o aplikované etice* [online]. 2013, s. 94-110 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/dobro-i-zlo-v-ekologicheskoy-etike>

SVITIN, Ilja. *Kognitivní potenciál antropocentrismu* [online]. 2016, no. 1, s. 151-155 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://www.gramota.net/materials/3/2016/1/39.html>

VLAVIANOS-ARVANITIS, A. *Biopolitics – the bio-environment building a biocentric millennium society* [online]. 03.06.1997, vol. 6, s. 3 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: <https://biopolitics.gr/biowp/publications/proceedings/biopolitics-the-bio-environment-volume-vi/>

VILKKA, Leena. *The Intrinsic Value of Nature*. Rodopi. Nakladatelství Brill Academic Pub. 1997, ISBN 978-9042003255

YU, Mouchang a YI, Lei. Biocentric Ethical Theories. *Environment and Development. Biocentric Ethical Theories* [online]. (Nedatováno), vol. 2, s. 253-261 [cit. 2024-06-15]. Dostupné z: https://www.eolss.net/ebooklib/sc_cart.aspx?File=E4-25-07-03